

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Hra na zobcovou flétnu jako součást hodin hudební výchovy v komunitní
škole

Flute playing as a group teaching in community school

Tereza Bártová

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Hurníková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Odevzdáním této diplomové práce na téma Hra na zobcovou flétnu jako součást hodin hudební výchovy v komunitní škole potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11.4.2022

Děkuji PhDr. Kateřině Hurníkové, Ph.D., za cenné rady a doporučení při psaní práce a zejména za čas, který mi věnovala. Dále pak děkuji své rodině za podporu během celého studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá skupinovou výukou hry na zobcovou flétnu, zejména v komunitní škole. Cílem práce bylo shrnout již existující materiály a v praktické části pak provést experiment přímo ve třídě, kde byly stanoveny cíle a hypotézy pro dané období. V teoretické části jsou představeny práce, které se tématu věnují. Dále jsou zde zmíněny možnosti výuky hry na zobcovou flétnu a pohled na skupinovou výuku hry na nástroj v historii i dnes. V další části je pak přehled učebnic, které se věnují skupinové hře na zobcovou flétnu, i dalších často užívaných titulů a jejich porovnání. Následujícím tématem je pak hra na nástroj v hodině hudební výchovy a také teorie k tématu alternativních a komunitních škol. Praktická část obsahuje seznámení s průběhem hodin hudební výchovy ve třídě, kde probíhal výzkum. Ten byl zaměřen na výuku hry na flétnu v konkrétní třídě. Použitými metodami byly experiment a pozorování. Žáci splnili cíle dané na pololetí a naučili se hrát několik not i písní. Některé hypotézy se potvrdily (lepší vztah žáků k hudební výchově, pokud zde hrají na nástroj). Jiné byly vyvráceny (lepší vztah ke hře na flétnu, pokud již dítě hraje na jiný nástroj). Jednotlivé použité lekce jsou součástí práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

zobcová flétna, skupinová výuka, komunitní škola, hudební výchova, hra na nástroj

ABSTRACT

The diploma thesis deals with group teaching of flute, especially in a community school. The aim of the work was to summarize the already existing materials and in the practical part to perform the experiment directly in the classroom, where the goals and hypotheses for the period were set. The theoretical part summarizes the existing work that deals with this topic. There are also mentioned the possibilities of teaching the flute and a look at group teaching of the instrument in history and today. The next section provides an overview of textbooks that deal with group flute playing and other frequently used titles and their comparison. The next topic is playing an instrument in a music class and also a theory on the topic of alternative and community schools. The practical part contains an introduction to the course of music lessons in the classroom where the research took place. It focused on teaching flute in a specific class. The methods used were experiment and observation. Pupils met the goals set for the semester and learned to play a few notes and songs. Some hypotheses have been confirmed (a better attitude of pupils towards music education if they play an instrument here). Others hypotheses have refuted (a better attitude towards playing the flute if the child is already playing another instrument). The individual lessons used are part of the work.

KEYWORDS

flute, group teaching, community school, music lessons, musical instrument playing

Obsah

Úvod	8
1 Zobcová flétna	10
1.1 Zobcová flétna jako hudební nástroj	10
1.2 Historie zobcové flétny.....	11
1.3 Možnosti výuky hry na zobcovou flétnu	11
2 Kolektivní výuka hry na hudební nástroje.....	13
2.1 Kolektivní výuka hry na nástroj	13
2.2 Kolektivní výuka hry na nástroje jako součást hodin hudební výchovy na základních školách	13
2.3 Kolektivní výuka hry na zobcovou flétnu	15
2.4 Učebnice zaměřené na kolektivní výuku hry na zobcovou flétnu.....	15
2.4.1 Kateřina Škořepová: Hrajeme na zobcovou flétnu: metodika výuky dětí hry na zobcovou flétnu bez not.....	15
2.4.2 S. Führer, M. Zimmermann: Blockflötenunterricht mit Kindergruppen.....	16
2.4.3 Pierre Hauwe – Hudební školka	17
2.4.4 Ladislav Daniel: Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu.....	18
2.4.5 Iveta Hlavatá: Hrátky s flétnou, písničkami a pastelkami	18
2.4.6 J. a E. Kvapilovi: Flautoškola.....	19
2.5 Časté zlozvyky při hře na zobcovou flétnu	19
3 Instrumentální činnosti v HV podle RVP.....	22
3.1 Hudební výchova v RVP	22
4 Komunitní a alternativní školy	24
4.1 Komunitní škola Děvínek.....	24
4.1.1 Hudební výchova v ŠVP komunitní školy Děvínek.....	25

5 Výzkumná část	27
5.1 Cíl výzkumné části	27
5.2 Hypotézy.....	27
5.3 Použité výzkumné metody.....	27
5.4 Organizační zajištění	28
6 Průběh hodiny HV v komunitní škole Děvínek	29
6.1 Kroužek hry na zobcovou flétnu	30
7 Lekce hry na zobcovou flétnu v komunitní škole	31
7.1 Před začátkem.....	31
7.2 První lekce	32
7.3 Druhá lekce.....	34
7.4 Třetí lekce	36
7.5 Čtvrtá lekce.....	39
7.6 Pátá lekce.....	41
7.7 Postřehy z pozorování	43
7.8 Šestá lekce	43
7.9 Sedmá lekce.....	45
7.10 Osmá lekce	47
7.11 Devátá lekce	49
7.12 Desátá lekce.....	51
7.13 Postřehy z pozorování	52
7.14 Jedenáctá lekce	53
7.15 Dvanáctá lekce.....	54
7.16 Třináctá lekce	56
7.17 Čtrnáctá lekce	58

7.18 Patnáctá lekce	60
7.19 Postřehy z pozorování	62
7.20 Obecná doporučení	62
8 Verifikace hypotéz.....	64
9 Závěry z výzkumu a jeho průběh	65
Závěr.....	67
Seznam použitých informačních zdrojů	68
Přílohy	72

Úvod

V současné době je hra na zobcovou flétnu velmi populární, nejenom v základních uměleckých školách, ale v různých zájmových kroužcích a také v běžných základních školách jako součást hodin hudební výchovy. Naučit dobře hrát na flétnu 20 dětí v běžné třídě najednou může být velmi náročné. Komunitní škola s menším počtem dětí nabízí v tomto ohledu mnohem více možností, jak si výuku uzpůsobit tak, aby žáky bavila, ale aby si z ní také něco odnesli a mohli postupovat svým vlastním tempem. V menší skupině dětí se mohou děti při hře navzájem inspirovat, sledovat nejen vlastní pokroky, ale i pokroky ostatních nebo se naučit dát ostatním užitečnou zpětnou vazbu tak, aby z ní všichni mohli něco načerpat.

Skupinová výuka nese i určitá rizika, především zakořenění zlovyků, které si děti s sebou ponесou dál. Tato práce se bude věnovat právě tomu, jak zajistit, aby výhody skupinové výuky převážily nad riziky, jak rizikům předejít a jak zajistit, aby pro děti hra na flétnu byla velkým přínosem navíc oproti běžné výuce.

Mojí motivací k práci na tomto tématu byla má vlastní zkušenost s výukou hry na flétnu v komunitní škole a vlastní bádání nad tím, jak ji pro skupinu dětí co nejlépe uzpůsobit. Již dříve jsem také krátkou dobu vedla kroužek hry na flétnu, kde bylo několik dětí předškolního věku. Skupinovou výuku hry na nástroj jsem vždy považovala za velmi rizikovou z hlediska možných zlovyků, sama jsem se proto snažila těmto zlovykům vyvarovat a najít vhodný přístup k výuce.

Cílem práce je zjistit, co vše bylo v tomto tématu již objeveno a shrnout dosavadní výsledky, porovnat učebnice kolektivní hry i další učebnice, které lze při výuce používat, a pojmenovat možné zlovyky. Dále jsem se pak věnovala vlastnímu výzkumu v komunitní škole, kde jsem si stanovila cíle pro konkrétní období a výuku rozložila do jednotlivých lekcí, které mohou být inspirací i dalším učitelům hry na flétnu. Cílem bylo provést výzkum ve třídě, naplnit cíle pro dané období a zhodnotit průběh výzkumu, případně popsat, co by bylo lépe udělat jinak, co fungovalo a co nikoliv.

Teoretická část je věnovaná stručně základním informacím ohledně zobcové flétny, její historie a popisu nástroje. Shrnuji zde práce, které se již tímto tématem zabývaly. Dále se

pak věnuji možnostem výuky hry na zobcovou flétnu, a to jak individuálním, tak zejména skupinovým. Zabývám se také historií kolektivní hry na nástroj a hrou na nástroj v rámci výuky hudební výchovy na základní škole. Zmiňuji zde nejběžnější zlozvyky při hře na flétnu a možnosti, jak jim předcházet. Stručně se věnuji i popisu alternativních škol, zejména komunitní školy.

Ve výzkumné části si stanovuji cíle a výzkumné hypotézy. Popisuji zde průběh hodiny hudební výchovy v komunitní škole Děvínek. Zásadní kapitolou jsou pak jednotlivé lekce v průběhu prvního pololetí hry na flétnu, kde je rozepsán jejich přesný průběh. V závěru pak ověřuji hypotézy a shrnuji výsledky výzkumu.

1 Zobcová flétna

První kapitola práce je věnovaná samotné zobcové flétně. Vzhledem k tomu, že problematika vývoje nástroje a metodiky výuky byla již zpracována v mnoha dřívějších pracích i publikacích, budu se jí zde věnovat pouze stručně.

Historií zobcové flétny se zabývá např. kniha Pavla Kurfürsta *Hudební nástroje*¹ nebo bakalářská práce Evy Waldaufové *Zobcová flétna – nejstarší nálezy a jejich vývoj do počátku baroka*².

O specifičnosti interpretace barokní hudby na zobcovou flétnu pojednává dobový spis Jacqua Martina Hotteterra *Zásady hry na příčnou flétnu, zobcovou flétnu a hoboj*³ či diplomová práce Evy Liptákové *Interpretačně technické problémy hry na zobcovou flétnu se zaměřením na barokní hudbu*⁴.

Výuce hry na flétnu se věnuje např. práce Kláry Běhanové *Rozvoj hudebnosti žáků mladšího školního věku s využitím hry na sopránovou zobcovou flétnu*⁵, práce Ireny Stachové *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu pro 1. stupeň ZŠ*⁶ nebo práce Hany Foltýnkové *Výuka hry na sopránovou zobcovou flétnu v 1. třídě ZŠ*⁷.

1.1 Zobcová flétna jako hudební nástroj

Zobcová flétna se řadí mezi nástroje dechové (aerofonní) dřevěné. Název pochází z italského slova flauto. V užším rozdělení se může řadit mezi nástroje hranové – společně s příčnou flétnou a pikolou, zvuk u hranových nástrojů vzniká tak, že úzký proud vzduchu naráží na hranu otvoru (u zobcové flétny tzv. labium). Zobcová flétna patří mezi flétny

¹ KURFÜRST, Pavel, 2002. *Hudební nástroje*. Praha: TOGGA, spol. s r.o. ISBN 80-902912-1-X.

² WALDAUFOVÁ, Eva. *Zobcová flétna – nejstarší nálezy a jejich vývoj do počátku baroka*. 2013. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Celhoffer, Martin.

³ HOTTETERRE, Jacques, 2013. *Zásady hry na příčnou flétnu, zobcovou flétnu a hoboj: český překlad a faksimile vydání z roku 1710*. V Praze: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-391-7.

⁴ LIPTÁKOVÁ, Eva. *Interpretačně technické problémy hry na zobcovou flétnu se zaměřením na barokní hudbu*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Hurníková, Kateřina.

⁵ BĚHANOVÁ, Klára. *Rozvoj hudebnosti žáků mladšího školního věku s využitím hry na sopránovou zobcovou flétnu*. 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Taylor, Daniela.

⁶ STACHOVÁ, Irena. *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu pro 1. st. ZŠ*. 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Hurníková, Kateřina.

⁷ FOLTÝNKOVÁ, Hana. *Výuka hry na sopránovou zobcovou flétnu v 1. třídě ZŠ*. 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Knopová, Blanka.

podélné s hlavicí, se štěrbinou a od jiných fléten se liší tím, že má zobec. Stejně jako u všech dřevěných dechových nástrojů i u flétny udává celková délka nástroje základní tón. Odkrýváním otvorů se zkracuje vzduchový sloupec, a tím se i mění výška tónu. V dnešní době jsou zobcové flétny nejčastěji vyráběny z plastu nebo ze dřeva.⁸ Do rodiny zobcových fléten patří kromě nejběžnější flétny sopránové, o které bude řeč v této práci, i řada dalších fléten, nejznámější z nich jsou flétny sopránová, altová, tenorová či basová. Ty se liší jak svou velikostí a délkou, tak i samozřejmě polohou.

1.2 Historie zobcové flétny

Flétna je jedním z nejstarších dechových nástrojů. Podle archeologických výzkumů na ni hráli již staří Řekové, Římané či Egypťané. Flétny byly vyráběny z dutého dřeva, případně z kostí či bambusu a byly pouze z jednoho kusu, rozdělení na více částí přišlo až později. Svého největšího rozkvětu dosáhla zobcová flétna v 16.–1. polovině 18. století. Tehdy to byla především altová flétna. V baroku se oproti renesanci výrazně zdokonalila – zvětšil se rozsah nástroje, a to díky jinému vrtání a dvojdírkám. Pro flétny se psaly nejčastěji sólové a triové sonáty nebo koncerty. Nejznámějšími autory, kteří skládali pro zobcovou flétnu, byli např. D. Purcell (1659–1695), G. Ph. Telemann (1681–1767), J. S. Bach (1685–1750), J. Ch. Pepusch (1667–1752), G. F. Händel (1685–1759), A. Vivaldi (1678–1741) a další. V období klasicismu a romantismu nastal ústup flétny, která vymizela na dlouhou dobu z koncertní praxe. Teprve ve 20. století se znovu zařadila mezi ostatní nástroje a začala být více využívána.

1.3 Možnosti výuky hry na zobcovou flétnu

V České republice existuje řada možností, jak se hře na flétnu naučit. Mezi nejběžnější patří určitě výuka v základních uměleckých školách, kde se dítěti dostane kvalitního individuálního přístupu, možnosti vystupovat na koncertech a zpravidla každotýdenních hodin.

Velmi podobnou možností je soukromý učitel, který většinou dochází k dítěti domů a učí ho zde. Záleží pak na rodičích a na dítěti, jak pravidelnou výuku požadují, opět to bývají nejčastěji hodiny každotýdenní.

⁸ KURFÜRST, Pavel, 2002. *Hudební nástroje*. Praha: TOGGA, spol. s r.o. ISBN 80-902912-1-X.

Kroužky hry na zobcovou flétnu nebo jiné nástroje organizují Domy dětí a mládeže, které sídlí ve většině větších měst. Výuka bývá většinou skupinová a učí se zde pohromadě vždy cca 5–10 dětí. Podobné kroužky pořádají i další organizace, hudební školy, školní družiny, různá centra, dětské kluby apod.

V dnešní době se řada dětí učí na nástroj podle tutoriálů, které dohledá na internetu. Výhodou je snadná dostupnost a také to, že naprostá většina návodů ke hře na nástroj bývá zdarma. Dítě si takto ovšem může zafixovat řadu zlovyků, protože si neupevní správné základní návyky a chce co nejdříve hrát skutečnou hudbu.

Řada dětí se pak naučí hrát na flétnu při výuce na běžné základní škole, případně i na škole s rozšířenou výukou hudební výchovy. Je stále častější, že děti hrají ve škole na flétnu povinně, celá třída. Zde opět přichází na řadu rizika, zejména rizika kolektivní hry a upevnění zlovyků namísto základních návyků. Pokud je ve třídě 20 dětí nebo více, je pro učitele velmi náročné ohlídat všechny.

2 Kolektivní výuka hry na hudební nástroje

2.1 Kolektivní výuka hry na nástroj

Kolektivní výuku hry na nástroj nabízí např. Hudební škola Yamaha. Ta si zakládá na skupinové výuce, na svých stránkách mimo jiné zdůrazňuje možnost žáků učit se jeden od druhého, snížení nátlaku na výkon a společné provozování hudby.⁹ Hudební škola YAMAHA nabízí kolektivní výuku hry na zobcovou flétnu sopránovou i altovou, dále hru na keyboard, bicí, akustickou i elektrickou kytaru, baskytaru nebo populární zpěv. Vše se odehrává v různě početných skupinách podle konkrétního oboru, nejčastěji kolem 6 účastníků.

Ve skupinách také probíhá výuka v Domech dětí a mládeže. Nejčastěji se opět setkáváme s hrou na zobcovou flétnu, najít ale můžeme i kolektivní výuku hry na kytaru, ukulele, příčnou flétnu, případně další nástroje.

Kolektivní výuka hry na nástroje funguje také v některých základních uměleckých školách. Většinou se využívá u nejmladších žáků, kteří dochází do ZUŠ prvním rokem, ti pak bývají spojováni do tzv. kroužků, kde jsou 2–3 žáci společně na jedné hodině. Učitel se jim může věnovat chvíli každému zvlášť a poté i dohromady. V začátcích hry na nástroje je to často jednodušší, základy si žáci mohou osvojit dohromady a individuální hodinu mají až od pololetí nebo od druhého roku. Nejčastěji se s tímto modelem setkáváme při hře na zobcovou a příčnou flétnu nebo při hře na klavír.

2.2 Kolektivní výuka hry na nástroje jako součást hodin hudební výchovy na základních školách

O zobcové flétně i dalších nástrojích v rámci školní výuky se zmiňuje již Jan Amos Komenský. Konkrétně by se podle něj měly *ve čtvrtém roce dětí ke zpěvu přidat píšťala, buben, husličky dětinské etc.*¹⁰ Komenský tedy zastává názor začít děti učit hře na flétnu nebo jiný nástroj co nejdříve. Děti by se podle něj měly učit hrát na nástroje i doma.

⁹ Hudební škola YAMAHA [online], 2021. Znojmo: Hudební škola YAMAHA [cit. 2021-12-30]. Dostupné z: <https://www.yamahaskola.cz/cs>

¹⁰ GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ, 1990. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon. Comenium musicum (Supraphon). ISBN 9788070581315.

Z Komenského názorů vychází v 19. století jeden z vlasteneckých učitelů, Jan Nepomuk Filcík (1785–1837). Nejenže vzdělává budoucí učitelské pomocníky v hudbě, ale také píše publikace zaměřené na výuku zpěvu a hry na hudební nástroje. Většina jeho učebnic se bohužel nedočká vydání tiskem. Hudba, zpěv a hra na nástroje jsou součástí výuky ve škole Jana Nepomuka Filcíka každý den.

Rizika kolektivní výuky hry na nástroje si uvědomuje na počátku 20. století hudebník a učitel Konrád Pospíšil (1859–1910), když do Pedagogických rozhledů píše návrhy na změny ve výuce hudební výchovy, mimo jiné i *zrušit neblahé hromadné vyučování ve hře na nástroj*, které bylo do té doby zřejmě hojně provozováno.¹¹

Dalším skladatelem, který se zabýval kolektivní výukou hudební výchovy a hry na nástroje, byl Carl Orff (1895–1982). Tento německý skladatel, autor známého Schulwerku, se snažil učit děti hrát především na snadno ovladatelné nástroje, mezi které patřila právě i zobcová flétna. Své myšlenky integroval Orff i do hudební politiky Hitlerjugend.¹²

Ve druhé polovině 20. století začaly u nás vznikat základní školy s rozšířenou výukou hudební výchovy. U zrodu těchto škol stál hudební pedagog Ladislav Daniel (1922–2015). V rámci hodin hudební výchovy na těchto školách se vyučovala i hra na zobcovou flétnu.

O velkou propagaci hry na zobcovou flétnu u nás se zasadil Václav Žilka (1924–2007). Hru na flétnu využíval především pro léčbu astmatu a jiných respiračních potíží u dětí. Jeho snahou bylo hru na flétnu co nejvíce rozšířit, proto také využíval možnosti učit více dětí najednou ve větších skupinách. Byl autorem cyklů kurzů *Dřevěná píšťalka*, *Pražská píšťalka* nebo *Léčivá píšťalka*. Své pedagogické postupy hry na flétnu, ale i návod k dechovým cvičením sepsal v knize *Veselé pískání – zdravé dýchání: slabikář pištců: malá škola hry na sopránovou zobcovou flétnu*¹³.

¹¹ GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ, 1990. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon. Comenium musicum (Supraphon). ISBN 9788070581315.

¹² Carl Orff, 2000. Music and the Holocaust [online]. London: ORT House [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://holocaustmusic.ort.org/politics-and-propaganda/third-reich/orff-carl/>

¹³ ŽILKA, Václav, 1988. *Veselé pískání – zdravé dýchání: slabikář pištců: malá škola hry na sopránovou zobcovou flétnu*. Ilustrovala Eva VOGELOVÁ. Praha: Panton.

2.3 Kolektivní výuka hry na zobcovou flétnu

Kolektivní výuka hry na zobcovou flétnu v hodinách hudební výchovy má řadu výhod i nevýhod, proto má své zastánce i odpůrce. Mezi výhody patří velká dostupnost – na flétnu jako jeden z nejjednodušších nástrojů se takto může naučit snadno více dětí najednou. Rodiče nemusí děti přihlašovat do základních uměleckých škol nebo shánět jim učitele, děti se učí spolu se svými vrstevníky ve škole při vyučování. Dále se děti učí práci s dechem, což může být prospěšné třeba pro děti s astmatem nebo jinými zdravotními problémy tohoto rázu. Děti mohou ve hře na flétnu využít to, co se již naučily teoreticky – zejména čtení not, rytmus apod.

Nevýhodou kolektivní výuky může být obtížněji aplikovatelný individuální přístup. Zejména když je ve třídě větší počet žáků, nemůže se učitel věnovat při hodině každému zvlášť. Takto můžou zejména v začátcích vznikat různé zlovyky nebo špatné návyky, ty se pak jen těžko odnaučují. Pokud se učitel chce věnovat žákům zvlášť, ostatní se často nudí a vyrušují.

2.4 Učebnice zaměřené na kolektivní výuku hry na zobcovou flétnu

Existuje řada metodik a učebnic, které se věnují výuce hry na zobcovou flétnu, jen málo z nich ale zmiňuje nebo nějakým způsobem zohledňuje skupinovou výuku. Níže si představíme několik nejznámějších učebnic, podle kterých se děti mohou učit hře na flétnu, a pokusíme se je rozebrat z hlediska toho, zda jsou zaměřeny na kolektivní výuku, dále pak zda a jak se věnují jednotlivým aspektům hry – dýchání, nasazení tónů, správnému prstokladu, rytmu a také postoji při hře.

2.4.1 Kateřina Škořepová: Hrajeme na zobcovou flétnu: metodika výuky dětí hry na zobcovou flétnu bez not

Jednou z učebnic, která se kolektivní výuce věnuje, je publikace *Hrajeme na zobcovou flétnu: metodika výuky dětí hry na zobcovou flétnu bez not* autorky Kateřiny Škořepové¹⁴. Autorka v zadáních aktivit a činností zjevně počítá s tím, že se společně učí hrát více dětí najednou. Zapojuje tedy aktivity jako Hru na řetěz, kdy děti postupně opakují zadaný rytmus jedno po druhém jako řetěz. Při dalším úkolu, kde si děti vybírají říkadlo, které

¹⁴ ŠKOŘEPOVÁ, Kateřina, 2003. *Hrajeme na zobcovou flétnu: metodika výuky dětí hry na zobcovou flétnu bez not*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-789-2.

mají na jednom tónu zrytmizovat, se snaží využít toho, že si více dětí vybere jedno říkadlo, tyto děti pak nechá hrát společně a současně jim představí, co je to duo, trio nebo kvarteto. V jiných aktivitách autorka zmiňuje, že nechá sólově zahrát pouze 3–4 děti, ostatní dostanou možnost jindy. V pozdějších lekcích naopak využívá toho, že děti hrají jednodušší skladby skupinově a během hraní kontroluje jejich správné nádechy, držení flétny apod. Další hra s využitím hraní ve skupině je Střídavá, skupiny se střídají ve hraní po určených úsecích, např. po dvou taktech.

Učebnice je zaměřena na výuku bez not, neobsahuje tedy notový materiál, pouze jednotlivé lekce a aktivity a je rozdělena do lekcí v jednom školním roce. Jsou zde také zmíněny nejčastější zlovyky u dětí. Autorka se průběžně zaměřuje na správné nasazení a jeho cvičení (zde používá říkadlo Dudek). V téměř každé lekci se objevují dechová cvičení. Jsou zde též zmíněny možnosti postoje při hře a výhody i nevýhody těchto možností. Často je kladen důraz na kontrolu správného rytmu a jsou zde zařazována i rytmická cvičení. Autorka dbá na správné kladení prstů na flétnu a u jednotlivých hmatů popisuje, jak přesně by měly být prsty na flétně položeny.

2.4.2 S. Führer, M. Zimmermann: Blockflötenunterricht mit Kindergruppen

Učebnice cíleně zaměřená na kolektivní výuku hry na zobcovou flétnu je publikace německých autorů Sylvie Führer a Manfreda Zimmermanna *Blockflötenunterricht mit Kindergruppen*¹⁵. Učebnice nese podtitul *Příručka pro učitele pro kreativní začátky výuky*. Celá kniha je rozdělena do 12 kapitol. Tyto kapitoly nejsou konkrétními učebními lekcemi, ale zabývají se různými oblastmi, které je třeba při hraní na flétnu ovládat. Jde např. o první hodiny, improvizace, rytmus, držení, noty apod. Na zajímavé téma je zaměřena druhá kapitola věnující se různým učebním typům dětí při výuce hry na flétnu. Učebnice neobsahuje téměř žádný notový materiál, pouze jeho příklady a návrhy. Nacházíme zde především návrhy na různé aktivity a cvičení, která lze s dětmi vyzkoušet. Ve většině z nich se počítá s přítomností více dětí na hodině. Některé aktivity jsou doplněny ilustracemi, jak přesně má daná činnost vypadat či pouze jako inspirace.

¹⁵ ZIMMERMANN, 2011. Blockflötenunterricht mit Kindergruppen: Lehrerhandbuch für kreativen Anfangsunterricht. Manching: Holzschuh Verlag. ISBN 978-3-920470-00-9.

Pro tuto práci je nejzásadnější 3. kapitola, která se zabývá zvláštními aspekty skupinové výuky. Je zde zmíněna diferenciací výuky nebo podpora různých učebních typů dětí. Autoři se též zabývají tématem pozornosti a koncentrace nebo začlenění dětí do skupiny a přizpůsobení výuky jejich potřebám. Kapitola je zakončena seznamem výhod skupinové výuky – mezi ně patří podle autorů možnost zapojit ostatní děti při hře jednoho dítěte jinými způsoby (např. vytleskáváním rytmu či zpěvem), dále zpětná vazba dětí sobě navzájem (např. formou, co mohou vylepšit) nebo rozdělení delší či obtížnější písně na menší úseky, po kterých se děti ve hře střídají.

Publikace obsahuje celou kapitolu věnovanou prstokladu (ne konkrétním hmatům, ale způsobu kladení prstů), další kapitoly se pak věnují postoji a držení těla i flétny, správnému dýchání, nasazení a také rytmu.

Autoři se zabývají i otázkou hudebního výrazu, hry z paměti, improvizace nebo stavby hodiny. Každému tématu je věnován v samostatné kapitole velký prostor a může tak být rozebráno komplexně a do hloubky.

2.4.3 Pierre Hauwe – Hudební školka

S kolektivní výukou počítá i Pierre Hauwe ve své učebnici *Hudební školka – učíme se společně hrát na zobcovou flétnu*.¹⁶ Jedná se o čtyři sešity učebnice hry na zobcovou flétnu. Hauwe v předmluvě učebnice zdůrazňuje výhody kolektivní výuky. V prvním dílu se autor věnuje všem základním aspektům, jako je držení těla, dýchání, správné nasazení i držení flétny. Kolektivní výuku využívá hned na začátku – první dvojhlas se děti učí v podstatě v první lekci. U notového materiálu je uveden i možný doprovod na Orffovy nástroje. Prostor je v učebnici věnován i rytmickým cvičením, v prvním díle pouze ve dvoudobém metru. Další díly pak seznamují děti se stále obtížnějšími hudebními jevy, rozšiřuje se i notový materiál.

Níže uvedené učebnice nejsou přímo zaměřeny na kolektivní formu výuky, v současné době ale patří mezi nejužívanější tituly.

¹⁶ HAUWE, Pierre van, 1994. *Hudební školka 1. Učíme se společně hrát na zobcovou flétnu*. Praha: Editio Simiae Ludentes. ISBN 978-9-043148-74-0.

2.4.4 Ladislav Daniel: Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu

Jedna z neznámějších učebnic hry na flétnu vůbec je *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu* Ladislava Daniela¹⁷. Učebnice má pěkně strukturované kapitoly a rozsáhlý notový materiál. Jsou zde ovšem některé chybně uvedené hmaty, které pak mohou děti přejmout a jen obtížně se jim odnaučují (např. u tónu fl).

Učebnice není zaměřena na kolektivní výuku, ačkoliv autor v úvodu zmiňuje, že je možné hrát ve skupině 3–5 žáků. Některé písničky jsou psány ve vícehlasu a může je tedy hrát více žáků najednou. Jiné směřování ke kolektivní výuce v učebnici není.

Autor se věnuje především prstokladu a rytmu, každá kapitola přibírá nový hmat a nový rytmický prvek, který je následně procvičen při hře. Správné nasazení je stručně zmíněno pouze v úvodu učebnice, dále už se nikde neobjevuje. Dýchání je krátce ukázáno v úvodní lekci ve formě nádechů a pomlk, dechovými cvičeními se autor nezabývá. Správný postoj zde není zmíněn.

2.4.5 Iveta Hlavatá: Hrátky s flétnou, písničkami a pastelkami

Běžně je ve školách využívána učebnice *Hrátky s flétnou, písničkami a pastelkami* od Ivety Hlavaté¹⁸. Mezi dětmi je oblíbená zvláště díky pěkné grafice a možnosti vybarvovat si obrázky u písniček. Zajímavě pojatá jsou také některá cvičení v průběhu zaměřená na různé formy vytleskávání rytmu tak, aby si děti uvědomily výškový průběh melodie – např. zvedání rukou při tleskání podle výšky tónu. Učebnice obsahuje především rozsáhlý notový materiál doplněný ilustracemi.

Učebnice není nijak zaměřena na kolektivní výuku. Hra více dětí najednou je zmíněna pouze při hraní kánonu či dvojhlasu.

Hned v úvodu učebnice je ukázáno správné držení flétny i správný postoj při hraní. Jedna stránka z úvodu je věnovaná správnému dýchání a uvádí se zde několik příkladů dechových cvičení. Krátce je zmíněno i správné nasazení, které je pak zopakováno přímo u prvních not celých a následně ještě podrobněji rozebráno při hře not čtvrtových. Slabiky DY a DÝ ke správnému nasazení jsou pak psány pod notami ještě několik stránek. Rytmus

¹⁷ DANIEL, Ladislav, 1988. *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu*. 7. opravené vyd. Praha: Panton.

¹⁸ HLAVATÁ, Iveta, 1997. *Hrátky s flétnou, písničkami a pastelkami*. 3. vyd. Kladno: V. Beneš.

autorka pojala především formou vytleskávání podle not, kapitoly v úvodu pak obsahují postupně různé nové rytmické prvky. V úvodu každé nové kapitoly je popsán správný prstoklad k zahrání daného tónu.

2.4.6 J. a E. Kvapilovi: Flautoškola

Poměrně novou učebnicí hry na flétnu je publikace *Flautoškola: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu: určeno pro barokní typ zobcové flétny s dvojitým vývrtem spodních otvorů* autorů Jana a Evy Kvapilových¹⁹.

Nikde v učebnici není zmíněna skupinová výuka, u všech cvičení s vícehlasem či kánonem je uvedeno, že je má dítě zahrát s učitelem. Často nejspíše proto, že je jeden hlas těžší než druhý, někdy by ale mohly hrát i další děti.

V úvodu učebnice jsou navržena různá dechová cvičení zaměřená především na práci s věcmi kolem nás – zrcadlo, svíčka apod. Dechová cvičení jsou zmíněna i dále. Nasazení je představeno poměrně neobvyklou formou – převáděním běžných slov do tzv. flétnové řeči, souhlásky se mění na T nebo D. Slabiky TÝ a DÝ ke správnému nasazení jsou ještě nějakou dobu psány přímo pod notami. Hmaty jsou představovány ze začátku nikoliv pod názvy tónů, ale podle toho, kolik prstů je použito, objevují se zde tedy „tříprstíky, dvouprstíky nebo jednoprstíky“, přičemž mezi jednoprstíky patří třeba i zakrytí pouze levého prsteníčku, což není žádný oficiální hmat. Až po procvičení se objevují klasické hmaty s názvy tónů. Rytmické prvky – noty různé délky, pomlky a další rytmické jevy – jsou zařazovány průběžně ve žlutých rámečcích jako tzv. nové hudební pojmy. Držení flétny a správný postoj jsou ukázány formou ilustrace na začátku, poté je postoj připomenut ve druhé polovině učebnice opět jako ilustrace, kde tentokrát hráč stojí špatně a pozorovatel komentuje jeho postoj.

2.5 Časté zlozvyky při hře na zobcovou flétnu

Nejčastějšími zlozvyky, které se u dětí při hře na flétnu vyskytují, jsou podle metodiky *Hrajeme na zobcovou flétnu* flétna zasunutá do úst, zvedání ramen při nádechu, dýchání nosem, dále špatně položené prsty a špatný stisk, prsty pod flétnou nebo obrácené držení

¹⁹ KVAPIL, Jan, Eva KVAPILOVÁ a Tomáš HANZLÍK, 2010. *Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu: určeno pro barokní typ zobcové flétny s dvojitým vývrtem spodních otvorů*. Praha: Editio Bärenreiter Praha.

rukou.²⁰ V následujícím textu se pokusíme nalézt způsoby, jak těmto zlovykům předcházet.

Některé děti mají potřebu mít flétnu zastrčenou daleko do úst. To je nutné podchytit hned ze začátku a pravidelně připomínat, že flétnu máme pouze položenou na rtech. Děti si na to velmi brzy zvyknou. Předejít se tomu dá i tak, že děti si hmaty na flétně vždy zkouší s flétnou pouze opřenou o bradu. Pak se mohou naplno soustředit na prstoklad a teprve až toto zvládnou, mohou si dát flétnu na rty a nejsou tak nucené přemýšlet nad více věcmi zároveň. Pomáhá také dětem ukázat, že i když mám flétnu těsně před ústy a fouknu, tón se ozve, není tedy potřeba dávat flétnu až úplně do úst.

Zvedání ramen při nádechu se dá dobře předcházet hned od počátku hry na flétnu různými dechovými cvičeními bez flétny. Nejčastěji se jedná o nadechování a vydechování vleže na zádech, kdy si děti hlídají, aby se jim zvedalo břicho. Totéž se pak převádí do dýchání vsedě či vestoje. Je potřeba na dechová cvičení nezapomínat i později, s čímž souvisí i dýchání nosem. Pokud se děti naučí správně nadechovat ústy a do břicha, velmi si usnadní pozdější práci.

Zejména pro mladší děti je velmi náročné objevit správné držení flétny tak, aby prsty nebyly příliš křečovitě zaťaté, ale ani příliš povolené, protože pak se kýžený tón neozývá. Proto úplně nefunguje začínat s dětmi tak malými, že jim prsty nedosáhnou na dírky tak, aby je mohly zakrýt. Pokud dítěti prsty zatím nestačí, vyplatí se nějaký čas počkat, než dítě povyroste. Dětem v předškolním věku už by prsty na flétnu stačit měly. Opět je potřeba vždy v průběhu hraní sledovat prsty dítěte a případně se snažit odbourat křečovitě držení a naopak podpořit jemné zakrývání otvorů. Dítě si představuje, že jeho prsty jsou pouze klapky, které zakrývají otvory. Děti by měly být schopné zakrývat dírky a na požádání zvednout jeden konkrétní prst.

Při počátcích hry na flétnu, kdy děti používají ke hře pouze prsty levé ruky, se může stát, že se naučí dávat nepoužívané prsty pod flétnu, případně pravou rukou drží prsty nožku apod. Je důležité dětem hned od začátku ukazovat, jak má být i pravá ruka připravena ke

²⁰ ŠKOŘEPOVÁ, Kateřina, 2003. *Hrajeme na zobcovou flétnu: metodika výuky dětí hry na zobcovou flétnu bez not*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-789-2.

hře, případně si třeba pouze cvičně zkusit položit prsty na otvory tak, jako kdyby hrály tón c1. Děti poté lépe pochopí, proč musí být pravá ruka zrovna na tomto místě.

S obráceným držením rukou se často setkáváme zejména u mladších dětí předškolního věku. Pro tyto děti je ještě obtížné rozlišovat pravou a levou ruku a dále si zapamatovat, kterou kladou kam, intuitivně berou flétnu často přesně naopak. Je proto důležitá kontrola vždy hned na začátku lekce a poté i v průběhu hraní. Po nějaké době si i tyto mladší děti správné držení zafixují.

Mezi běžné zlovyky patří i špatný prstoklad. Touto problematikou se zabývala ve svém výzkumu v závěrečné práci Anna Richtrová²¹. V dotazníkovém šetření zjišťovala, jaké hmaty učí pedagogové pro tóny f1, gis1, hes1 a h1. Nejzásadnější problémy se ukázaly především u tónu f1, kde někteří učitelé učí hmat určený pro německý typ zobcové flétny. Pokud se tento hmat používá u barokního typu flétny, dochází k tomu, že tón nezní čistě, a to poměrně slyšitelným rozdílem. Někteří učitelé používají sice téměř správný barokní prstoklad, ale nezakrývají pravý malíček. Je nutné děti od počátku učit správný hmat pro tón f1, tedy 0123467. Podobný problém přichází i v případě tónu hes1, zde ovšem rozdíl není až tak markantní. Stále je ovšem potřeba děti od počátku učit správný hmat, v tomto případě 01346, aby tón ladil co nejlépe.

²¹ RICHTROVÁ, Anna, 2017. *Výuka hry na zobcovou flétnu na 1. stupni základních škol v Kladně a okolí*. Praha.

3 Instrumentální činnosti v HV podle RVP

3.1 Hudební výchova v RVP

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání spadá hudební výchova do oblasti Umění a kultura společně s výtvarnou výchovou a případně ještě dramatickou výchovou.

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání *hudební výchova vede žáka prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností k porozumění hudebnímu umění, k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu a jejich využívání jako svébytného prostředku komunikace. V etapě základního vzdělávání se tyto hudební činnosti stávají v rovině produkce, recepce a reflexe obsahovými doménami hudební výchovy. Hudební činnosti jako činnosti vzájemně se propojující, ovlivňující a doplňující rozvíjejí ve svém komplexu celkovou osobnost žáka, především však vedou k rozvoji jeho hudebnosti – jeho hudebních schopností, jež se následně projevují individuálními hudebními dovednostmi – sluchovými, rytmickými, pěveckými, intonačními, instrumentálními, hudebně pohybovými, hudebně tvořivými a poslechovými.*

Dále se zde dočítáme, že *obsahem Instrumentálních činností je hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci.*²²

V očekávaných výstupech se můžeme dočíst, že žák v prvním období (tedy do 3. ročníku) doprovodí hudbu nebo zpěv na jednoduché hudební nástroje. Sem se kromě Orffových nástrojů dá jistě zařadit i hra na zobcovou flétnu, se kterou mnohé děti začínají právě na 1. stupni základní školy.

Ve 2. období, tedy do 5. ročníku ZŠ, by pak žáci měli zvládnout nejen doprovodit hudbu, ale i reprodukovat nějaký motiv či skladbu na jednoduché a případně i složitější nástroje.

Ve výčtu učiva je potom zmíněna přímo hra na zobcovou flétnu jako jedna z možností hry na jednodušší hudební nástroje. Zobcová flétna tedy není ve výuce hudební výchovy

²² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením: [se změnami provedenými k 1.9.2005], 2006. [Praha]: Národní institut pro další vzdělávání. ISBN 80-86956-01-6.*

povinnou součástí, je zde ale mezi doporučenými nástroji a rozhodně je na mnoha školách hojně využívána.

Jinak to bývá v základních školách s rozšířenou výukou hudební výchovy. Tady se hra na zobcovou flétnu objevuje ve školním vzdělávacím programu téměř vždy již od první třídy. Žáci na těchto školách mají hudební výchovu většinou kolem 3 vyučovacích hodin týdně, na flétnu je proto dost času. Zároveň mohou hrát vždy po menších časových úsecích, pravidelně a častěji. Tím si hlavně zpočátku lépe na hru zvykají a rychleji se vše učí, zejména oproti snahám naučit hrát děti na zobcovou flétnu na běžné základní škole s jednou hodinou hudební výchovy týdně.

4 Komunitní a alternativní školy

Alternativní školy (...) jsou školy s jinými metodami a organizací výuky a obvykle se zde snaží o přiblížení učiva formou hry, diskuze, problémových úkolů a podobně.²³ Nejznámější alternativní školy u nás jsou Montessori a waldorfské školy, dále pak programy jako Začít spolu nebo lesní školy. Variantou vzdělávání v České republice je také domácí vzdělávání. A právě s domácím vzděláváním souvisí komunitní školy.

Komunitní škola je (podle jedné z možných definic) vzdělávací instituce, která nabízí možnost celoživotního učení komunitě (dětem, rodičům, veřejnosti) a reaguje na její potřeby a zájmy. Pracuje na principu otevřenosti, aktivním zapojováním rodičů a občanů a budováním partnerství, zlepšuje sociální klima školy i komunity. Efektivně využívá místních zdrojů a napomáhá místnímu rozvoji.²⁴

Komunitní školy nejsou zapsané v rejstříku škol. Děti, které sem dochází, jsou přihlášeny k domácímu vzdělávání a mají zároveň svou kmenovou školu – jakoukoliv základní školu, která přijímá žáky na domácí vzdělávání. Do této školy se žák musí dvakrát ročně dostavit k přezkoušení. To probíhá různou formou – klasickými zkouškami, testy, ale např. i tak, že žák donese portfolio svých prací z celého pololetí a spolu se zkoušejícím učitelem je poté prochází. Záleží vždy na přístupu konkrétní kmenové školy a také na věku žáka.

Děti tedy dochází do komunitní školy tak jako do klasické školy, ta má ale přesto oproti běžné škole velké rozdíly, většinou zejména v počtu dětí ve třídě, dále pak v organizaci výuky, děti se často učí venku v přírodě, jezdí více na různé výlety, nemají pevně stanovené vyučovací hodiny a přestávky. Komunitní škola by se měla více přizpůsobovat potřebám dětí, které ji navštěvují.

4.1 Komunitní škola Děvínek

Komunitní škola Děvínek je nově založená škola v Praze na Smíchově. Zatím zde funguje pouze 1. třída základní školy. Škola není zapsaná v rejstříku škol, žáci jsou přihlášeni

²³ Alternativní školy, 2001. *Alternativní školy [online]*. WordPress [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <http://alternativniskoly.cz/>

²⁴ DUBOVÁ, Zdeňka, 2009. *Založení a činnost občanského sdružení komunitní škola Dušejov*. Jihlava. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Vedoucí práce Jaroslava Leinveberová.

k domácímu vzdělávání a musí se tedy jednou za půl roku dostavit k přezkoušení do kmenové školy (běžná ZŠ). V současné chvíli navštěvuje třídu 6 žáků. Každé dopoledne probíhají ve třídě postupně dvě epochy, tedy dva bloky trvající 1,5 h; každá epocha je jeden školní předmět. Některé předměty mají ale žáci zapojeny i do jiných epoch během týdne, podle toho, jak je to zrovna potřeba. Žáci chodí na druhou epochu téměř vždy ven a učí se v blízkém lese, na hřišti nebo na zahradě školy. V každé epoše probíhají nějaké úvodní aktivity k tématu, někdy opakování z minulých hodin, práce s učebnicí a další aktivity podle probíraného tématu.

Vzhledem k tomu, že byla škola založena teprve tento školní rok (2021/22), měla jsem možnost podílet se na vzniku školního vzdělávacího programu. Při jeho tvorbě jsme vycházeli samozřejmě primárně z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, nicméně jsme sem mohli promítnout i své konkrétní vize. Pro mě to byla právě hra na flétnu, kterou jsem chtěla zapojit povinně pro všechny žáky do hodin hudební výchovy. Tento návrh byl přijat, rozšířili jsme ho ještě o pravidelný každotýdenní kroužek flétny pro nejstarší děti z mateřské školy, která je s komunitní školou spojena. Na tento kroužek mohou vždy přijít děti, které chtějí a samozřejmě mají flétnu s sebou, zároveň se sem přidávají často i školáci, kteří jsou po svém vyučování spojeni se školkou místo družiny.

4.1.1 Hudební výchova v ŠVP komunitní školy Děvínek

Školní vzdělávací program komunitní školy Děvínek – hudební výchova, 1. ročník:

Žák:

- zpívá na základě svých dispozic v jednohlase
- rytmizuje jednoduché texty
- využívá jednoduché hudební nástroje k doprovodné hře
- reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie
- rozlišuje jednotlivé kvality tónů, rozpozná výrazné tempové a dynamické změny v proudu znějící hudby
- rozpozná v proudu znějící hudby některé hudební nástroje, odliší hudbu vokální, instrumentální a vokálně instrumentální

- hraje technicky správně na zobcovou flétnu tóny h1, a1, g1, c2, d2, při hraní na flétnu správně nasazuje

5 Výzkumná část

Předmětem výzkumné části byl experiment v 1. třídě komunitní školy Děvínek, kam byla zařazena pravidelná povinná výuka hry na zobcovou flétnu v rámci výuky hudební výchovy. Žáci pravidelně každý týden absolvovali cca 20–30minutovou lekci hry na flétnu. Ta mohla být různě propojena s dalším obsahem hodiny hudební výchovy.

5.1 Cíl výzkumné části

Cílem experimentu bylo, aby žáci v 1. třídě komunitní školy Děvínek zahráli po prvním pololetí školní docházky na zobcovou flétnu tóny g1, a1, h1, c2, d2 a jednoduchou písničku složenou z těchto tónů. Dále si žáci měli osvojit správnou techniku – nasazení, dýchání, správně položené prsty apod.

5.2 Hypotézy

Při přípravě experimentu jsem stanovila několik výzkumných hypotéz.

Hra na nástroj pozitivně ovlivňuje vztah dětí k hudební výchově. Předpokládám, že děti hra na nástroj baví a díky ní mají důvod učit se hudební teorii – noty, jejich délku apod. a nemusí se učit teorii abstrahovanou od praxe. V průběhu výzkumu jsem sledovala, jaký mají žáci vztah k hodinám hudební výchovy i k hudbě obecně.

Čím déle hrají žáci na flétnu, tím pozitivnější vztah ke hře mají. Dle mého názoru žáky baví hra hned ze začátku, kdy je pro ně nástroj úplně nový. Poté se učí hrát pouze jednotlivé tóny, což není až tak přitažlivé. Nadšení ze hry se vrací, když děti začnou hrát první písničky a vidí, co vše už se naučily. Čím více písniček dokáží zahrát, tím více je hra baví.

Žáci, kteří už hrají na jiný hudební nástroj, mají ke hře na flétnu pozitivnější vztah než ti, pro které se jedná o první nástroj vůbec. Usuzuji tak z toho, že pro žáky, kteří hrají na jiný nástroj, bude hra o něco snazší, budou už například znát některé noty, více rozumět rytmu a pravděpodobně budou mít větší předpoklady ke hře na nástroj obecně.

5.3 Použité výzkumné metody

Ve výzkumu byly použity zejména metody experiment a pozorování. Experimentem byl celý výzkum, který ve třídě probíhal. Prostředím experimentu byla třída komunitní školy. Pozorování jsem pak využívala v průběhu experimentu a na jeho základě jsem si

sepisovala průběh výzkumu a dosažené výsledky. Vzhledem k tomu, že jsem sama lekce vedla, byla jsem pozorování přímo účastna.

5.4 Organizační zajištění

Experiment probíhal od září 2021 do ledna 2022. Výzkumným vzorkem bylo 6 žáků prvního ročníku komunitní školy Děvínek. Jedná se o 3 chlapce a tři dívky. Žáci nikdy dříve na zobcovou flétnu nehráli. Jeden z žáků hraje již cca rok na klavír, pro ostatní se jednalo o první hudební nástroj, na který se učí. Výzkum probíhal v rámci hodin hudební výchovy pravidelně každou středu dopoledne. Žáci hráli většinou ve své třídě v kruhu na koberci, několikrát také při venkovní výuce. Rodiče žáků dopředu věděli, že hra na flétnu bude ve třídě probíhat a žákům pořídili jejich vlastní zobcové flétny. S některými rodiči jsme komunikovali vhodnost konkrétního typu flétny – dřevěná flétna, starší flétna po rodičích apod.

6 Průběh hodiny HV v komunitní škole Děvínek

Úvod hodiny

- rozezpívání, opakování známých písní, společný zpěv s doprovodem kytary
- děti si mohou někdy vybrat, jaké písničky si chtějí zazpívat (tato možnost slouží jako motivace)

Hudební hra

- práce s rytmem, tempem, melodií apod.
- hra na ozvěnu – děti opakují předehraný rytmus
- děti vytleskávají rytmus podle zadaných rytmických slabik
- hra na dirigenta – jeden žák udává tempo/hlasitost zpěvu pro ostatní

Práce s učebnicí

- *Hudební výchova 1 Cesta do světa hudby, nakl. Fraus*²⁵
- děti přiřazují rytmické slabiky k notám, poznávají hudební nástroje
- poslech – děti pojmenovávají náladu skladby, odhadují tempo nebo určují hudební nástroje, které zazněly

Nová písnička

- děti se učí zpívat novou písničku – buď z učebnice, nebo jinou, která se tematicky hodí k ročnímu období či jiné výuce
- nejprve si děti písničku poslechnou, poté se společně naučí text a postupně se jí imitací učí zpívat
- po zvládnutí zpěvu děti přidávají Orffovy nástroje jako doprovod – formou improvizace, podle zadání v notách, nebo jinak podle domluvy

Hra na zobcovou flétnu (cca 10–15 minut)

- děti si zopakují nejprve správné držení flétny a postoj, provádí také dechové cvičení

²⁵ PÁNKOVÁ, Jarmila, Lenka POBUDOVÁ, Lenka POSPÍŠILOVÁ a Ludmila ROUBOVÁ, 2015. *Hudební výchova 1: Cesta do světa hudby*. Plzeň: Fraus. ISBN 978-80-7489-250-9.

- poté děti opakují již známé tóny, upřesňujeme znovu prstoklad a názvy jednotlivých tónů
- v další části se děti buď učí zahrát novou notu, nebo se učí zahrát jednoduchou písničku, případně opakujeme některé písničky z minula
- ve hře na flétnu pak děti pokračují na odpoledním kroužku společně s mladšími dětmi ze školky, kroužek trvá cca 30 minut

Závěr hodiny

- shrnutí, co vše proběhlo v dnešní hodině, děti mohou říci, co nového se naučily nebo co je zaujalo
- na závěr probíhá zopakování nově naučené písničky

6.1 Kroužek hry na zobcovou flétnu

Pravidelně každou středu odpoledne se ve družině propojené s třídou mateřské školy koná kroužek hry na zobcovou flétnu. Na tento kroužek chodí jak téměř všechny děti ze školy, tak i několik mladších dětí. Na kroužku hlavně s mladšími dětmi upevňujeme základní pravidla hry na flétnu, používáme básničky a učíme se hrát několik prvních not a zejména střídát je v hraní. Jako zdroj básniček i not používáme knížku *Docela malé ježčí pískání*²⁶ s ilustracemi Miloše Nesvadby. Školáci pak mají možnost zopakovat si, co jsme dělali během epochy hudební výchovy, a můžou si vyzkoušet zahrát písničku před ostatními dětmi.

²⁶ POSPÍŠILOVÁ, Vlasta, 1998. *Docela malé ježčí pískání s Písničkou a Fučilkem*. Ilustroval Miloš NESVADBA. V Praze: Knižní klub. ISBN 80-7176-832-4.

7 Lekce hry na zobcovou flétnu v komunitní škole

Struktura hodiny HV byla zmíněna již výše. Zde popíšeme jednotlivé lekce hry na flétnu, pravidelně zařazované do hodin HV, a to v průběhu školního roku, tedy od samého začátku, kdy děti, které ještě nikdy na flétnu nehrály, přišly s tímto hudebním nástrojem poprvé do školy.

7.1 Před začátkem

Ještě, než začneme s výukou hry na flétnu, je dobré zmapovat si předem podmínky, které budeme mít. Nejzásadnější je počet dětí. V komunitní třídě nebývá většinou více než 15 dětí, často je to spíše méně. Záleží na konkrétním učiteli, na jaké skupiny si děti rozdělí, ale obecně bývá ideální učit najednou vždy cca 5 dětí. Pokud učíme flétnu v rámci vyučování, je nutné zabavit žáky, kteří zrovna hrát nebudou, a to takovým způsobem, aby výuku nenarušovali. Může to být formou kreslení, tvoření nebo třeba pracovních listů ať už k hudební výchově nebo k jiným předmětům.

Další věcí, nad kterou by se učitel měl zamyslet, je prostor, kde bude výuka probíhat. Pravděpodobně to bude nějaké místo v rámci třídy, pro skupinovou výuku se jako ideální jeví koberec, kde mohou žáci sedět v kruhu a může být dobře využíván i při dechových cvičeních vleže. Učitel pak ale musí dohlédnout na to, aby při hře žáci seděli správně a dobře se jim dýchalo – tedy buď sed na patách, nebo turecký sed. Je možné sedět v kruhu i na židlích, většina dětí na nich ale dlouho nevydrží sedět rovně. Hraní vestoje není pro skupinovou výuku úplně ideální, protože rozptyluje pozornost dětí. Něco jiného ovšem je, když děti později hrají z not na pultech, tam je pak stání samozřejmě nutné.

Učitel musí dopředu upozornit rodiče žáků, aby dětem pořídili vhodnou zobcovou flétnu. Vyplatí se navrhnout rovnou několik konkrétních dobrých značek a typů fléten, předejde se tím nedorozuměním, kdy rodiče dají dítěti např. starší dřevěnou flétnu, na kterou se dítěti hraje hůře, nebo mu koupí levnou plastovou flétnu, která je spíše hračkou než hudebním nástrojem. Řada rodičů určitě tipy ocení. Je také dobré rodiče požádat, aby děti měly flétnu v obalu a měly k ní vytěrák na čištění, ačkoliv většina dětí si flétnu v obalu určitě přinese.

Hra na flétnu by měla mít ve výuce své pevné místo. Děti budou dopředu vědět, kdy se na flétničky hraje, a méně často se bude stávat, že si někdo flétnu zapomene doma.

Učitel by si měl pro sebe rozvrhnout jednotlivé lekce a rozmyslet si konkrétní postup. Měl by si stanovit cíle, kterých by děti v určité době měly dosáhnout. Např. do konce školního roku děti zahrají podle not písničku, ve které budou tóny h1, a1, g1, c2 a d2. Tento cíl pak lze rozdělit na několik dalších menších cílů – v pololetí děti zahrají tóny h1, a1 a g1, poznají je v notách a podle not zahrají jednoduchou písničku. K naplnění tohoto cíle tedy učitel musí děti naučit nejprve hrát jednotlivé tóny, zapisovat noty do notové osnovy a obecně práci s notovou osnovou. Musí je naučit střídat tóny při hraní, nadechovat se ve vhodných místech a rozlišovat délku not. Za všemi těmito úkony, které si děti mají osvojit, se pak skrývají ještě další – správné dýchání, postoj, kladení prstů na flétnu, správné nasazení nebo flétna dobře položená v ústech. Těm se musí učitel s dětmi věnovat průběžně.

7.2 První lekce

Úvod lekce

- Lekci zahájíme motivačně básničkou, kterou budeme užívat i v příštích lekcích:
 - Flétničko má malička,
bydlí v tobě písnička.
Když já tě teď pohladím,
krásné tóny naladím.²⁷
- Pro téměř všechny děti se jedná o první hudební nástroj, který dostaly do ruky. Většina z nich se na hru těší a chce svůj nástroj ukázat ostatním. Úvod první hodiny tedy věnujme prohlídce nástrojů. Dětem učitel klade otázky:
 - Z kolika částí se vaše flétny skládají?
 - Dokážete flétnu rozložit na jednotlivé části?
 - Která část je největší?
 - Která část je nejmenší?
 - Foukněte do každé části. Co se z které ozvalo?
 - Co se ozve, když zakryjeme některý z otvorů a foukneme? (u hlavice)
 - Skrz které části můžeme vidět jako dalekohledem?

²⁷ *Waldorfský seminář: Texty k rytmickým a melodickým cvičením* [online], 2017. In: Collegium pro arte antiqua pro umělecké vyučování na seminářích waldorfské pedagogiky, s. 12 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <http://collegium.cz/waldorf/hudba/kurzy/%C5%98%C3%ADkadla%20a%20b%C3%A1sni%C4%8Dky.pdf>

- Skrz které části nevidíme nic?
- Kolik má flétna otvorů?
- Vypadají všechny otvory na flétně stejně?
- Když děti jednotlivé části flétny dostatečně prozkoumají, přejdeme k jejich pojmenování. Děti vyjadřují, co jim díly flétny připomínají a jaký název by jim daly. Učitel jejich nápady shrne a sdělí dětem oficiální názvy.

Dechová cvičení

- Následují první dechová cvičení. Děti si lehnou na zem na záda, nohy mají pokrčené a podle pokynů učitele se nejprve pouze soustředí na to, jak dýchají. Sjednotí společně nádechy a výdechy.
- V dalším kroku si děti dají ruce na břicho a klidně dýchají. Učitel zjišťuje, zda cítí, jak se jim ruce při nádechu zvedají a při výdechu klesají. Zdůrazní, že se nám nijak nezvedají ramena, pouze břicho. Zejména menším dětem pomáhá představa balónku, který se nafukuje a znovu splaskává.
- Děti si na břicho položí nějaký lehký předmět, např. polštář, a sledují, zda se jim bude zvedat a klesat. Pokusí se jej při nádechu co nejvíce zvednout, je ale potřeba ohlídat, aby přitom nezvedaly záda.
- Po tomto cvičení se děti opět posadí a zkusí se nadechovat a vydechovat vsedě, ale stejným způsobem, tedy nafukuje se břicho, nezvedají se ramena. Mohou mít opět ruce položené na břicho.
- V této fázi učitel ukáže, že by se dětem špatně dýchalo, pokud budou sedět shrbené či různě zkroucené. Děti samy předvedou, jak by asi měly při hře správně sedět, a učitel je případně poopraví.

Nasazení tónu

- Děti dostávají od učitele pokyn: Řekněte několikrát za sebou dú, dú, dú. Co vám při tom dělá jazyk v puse? Učitel zdůrazní, že totéž chceme dělat, když foukáme do flétny. Děti několikrát zkusí slabiku dú pouze zašeptat, pak zkusí totéž do hlavičky flétny. Je potřeba ohlídat, aby děti do flétny nemluvily, ale více foukaly. Děti zkusí zahrát na hlavičku jeden dlouhý, pokud možno co nejvíce rovný tón a poté i několik krátkých tónů za sebou.

Držení flétny

- Děti znovu dají dohromady svou flétnu – zde je nutná důkladná kontrola učitelem, aby byla flétna správně otočená tak, jak má být. Poté učitel zdůrazní, že levá ruka bude držet flétnu nahoře, pravá dole. Děti si flétnu opřou o bradu a nejprve levým palcem zakryjí spodní otvor, poté levým ukazováčkem první horní otvor. Pravá ruka pouze palcem podepírá flétnu. Učitel by měl děti po jednom zkontrolovat a případně držení poupravit. Otvory děti zakrývají lehce, ale tak, aby byly opravdu zakryté.
- Tento první tón učitel rovnou pojmenuje, je to tón h1. Po schválení správného držení učitelem mohou děti tón zahrát, nejprve se pokusí všichni společně, poté po jednom a učitel je kontroluje nebo opravuje.

Závěr lekce

- Učitel dětem ukáže, jak správně vytříť flétnu a zdůrazní dětem, že je to potřeba po každém hraní. Během čištění fléten se děti naučí básničku, kterou bude vždy lekce končit:
 - Flétničko má malička,
už dozněla písnička.
A já tě teď ukládám,
tvoje tóny uspávám.

7.3 Druhá lekce

Úvod lekce

- Zopakujeme několikrát básničku z minulé lekce, aby se ji děti naučily.
- Děti se zeptáme, zda zkoušely hrát i doma s rodiči, je velmi vhodné je v tom podporovat a motivovat, aby nezůstávalo jen u hodin jednou týdně ve škole. Rodičům navíc řekneme nebo sepíšeme nějaké základy, které mají dětem při hraní připomínat – správné sezení, držení flétny apod., někteří rodiče to ocení, např. právě rodiče dětí v komunitní škole chtějí být hodně zapojováni a doma s dětmi hrát, pravidelně se i ptají, zda je něco, co by s dětmi na flétny měli doma cvičit.

- Děti se také ptáme, zda si pamatují, co jsme dělali minule. Ujistíme je, že si vše zopakujeme.

Dechová cvičení

- Děti si lehnou na záda s pokrčenýma nohama, chvíli se opět pouze soustředí na vlastní dýchání nebo sjednocují nádechy a výdechy s ostatními.
- Připomeneme si nadechování se tak, aby se zvedalo břicho a ne ramena.
- Na pokyn učitele se děti nadechnou a na jeden nádech zkusí co nejdéle bez přerušení syčet (motivujeme hrou na hady). Zjišťujeme, kdo vydrží syčet nejdéle nebo zda se při dalších pokusech dokážeme zlepšit.

Rytmická cvičení

- Učitel vytleská jednoduchý rytmus (např. dvě čtvrtky, dvě osminy a čtvrtka) a děti společně opakují – hrajeme si na ozvěnu. Děti postupně zkusí samy vytleskat rytmus, který ostatní zopakují, v tom případě je dobré, když učitel udává pulsaci, aby se rytmus dal dobře zopakovat. Pokud je to možné, prostrídáme všechny děti, které mají o roli vytleskávače zájem.

Opakování

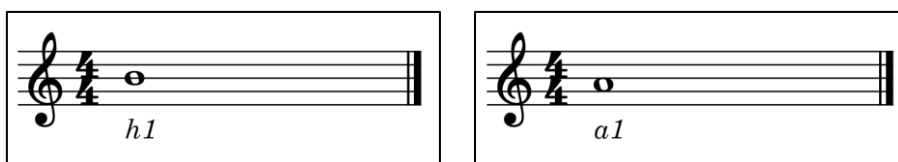
- Děti se ptáme a necháme je ukázat, jak správně nasazujeme při hraní a jak držíme flétnu. Děti zahrají tón h1, nejdříve společně na připomenutí a poté po jednom, kdy kontrolujeme nejen správné zakrývání, ale i správné držení a nasazení. Případné nedostatky ihned napravujeme.

Nový tón

- K tónu h1 přidáme novou notu – dětem vysvětlíme, že pouze přidají další prst a vznikne nový tón a1. Vyzkoušíme nejprve pouze, jak se hmat drží, flétnu mají děti opřenou o bradu. Teprve poté si vyzkoušíme tón zahrát. Zde je ještě důležitější než u předchozího tónu hlídat správné zakrytí otvorů, jinak se tón dobře neozve. Pokládání prstů už zde není pro děti tak přirozené.

Střídání tónů

- Nejprve opět bez hraní, s flétnou opřenou o bradu, vyzkoušíme střídání tónů a to tak, že děti pouze zvedají a pokládají prostředníček. Tím zároveň i zajistíme, že děti nedrží flétnu příliš křečovitě, pokud ano, prst jim nepůjde zvedat.
- Střídání tónů během hraní zkusíme nejprve tak, že zahrajeme dlouhý tón h1, poté je pauza a poté teprve přijde tón a1. Učitel by zde dětem měl jasně ukazovat – ideální jsou např. kartičky se zápisem not v notové osnově i písmenem u noty, děti hrají vždy tón, který učitel ukazuje. Jako pauzu využijeme buď kartičku s pomlčkou, kde ale musíme dětem vysvětlit, co to je, nebo dětem řekneme, že když nevidí žádnou kartičku, nehrají.

Obrázek 1 a 2

- Během střídání tónů znovu kontrolujeme správné nasazení u každého tónu a dětem to znovu připomínáme. Procvičíme to na jednom z tónů, který děti hrají vícrát za sebou a pokaždé musí znovu nasadit.

Závěr lekce

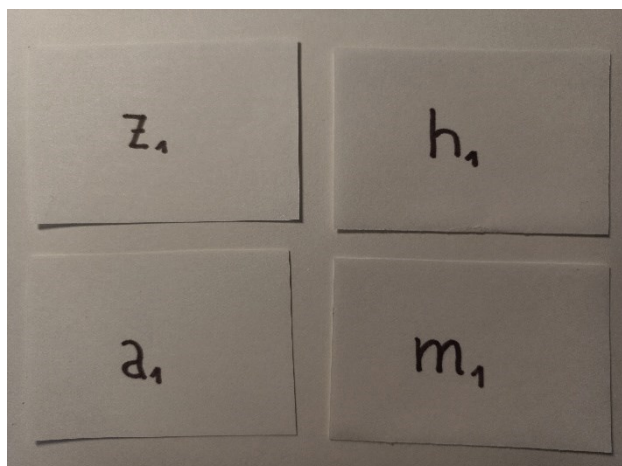
- Zopakujeme básničku na závěr lekce a flétničky s dětmi vyčistíme. Děti se ptáme, proč je dobré flétničku po každém hraní čistit, a ukážeme si, jak ji vyčistit důkladně – s rozebráním na části apod.

7.4 Třetí lekce

Úvod lekce

- Zopakujeme opět básničku na úvod. S básničkou si zahrajeme hru, učitel řekne vždy jen část verše (Flétničko má ...) a nechá děti doplnit konec. Děti si tím básničku procvičí a lépe si ji zapamatují.
- S dětmi si připomeneme, co jsme dělali na minulé lekci, a pomocí hry zopakujeme, jaké tóny se už děti naučily hrát. Na tabuli/na papír/na kartičky napíšeme oba tóny, které už děti znají, a ještě nějaká další náhodná písmena (nemusí to být názvy not)

navíc. Děti nesmí vykřikovat správné noty, ale po jednom vyřazují ty špatné – tak, aby se každý dostal ke slovu a mohl jednu notu vyřadit. Na závěr si potvrdíme, zda nám tam zůstaly opravdu jen ty správné noty, které už umíme.

Obrázek 3

Dechová cvičení

- Zopakujeme hru na hada z minulé lekce, děti se pokusí překonat svůj rekord v syčení.
- Zahrajeme si hru na mašinku – při vydechování střídáme hlásky s, š, což zní, jako když se rozjíždí vlak. Opět by to celé mělo probíhat na jeden nádech do břicha. Střídání hlásek s dětmi sjednotíme do jednoho velkého vlaku.

Rytmická cvičení

- Zahrajeme si s dětmi hru na dirigenta – dirigent (učitel) bude určovat tempo. Všichni společně začnou v pomalém tempu tleskat. Prvním úkolem bude se v tleskání sjednotit. Tomu napomůže učitel právě dirigováním, stačí taktovat dvoučtvrt'ový takt. Po chvíli začne učitel dirigování zrychlovat/zpomalovat. Děti se snaží pokynům učitele vždy přizpůsobit, ale zůstat sjednocené. V roli dirigenta se vystřídají, v tomto případě ale stačí třeba dva dirigenti, další mohou být příště, hra je spíše jednotvárná a děti by po čase přestala bavit.

Opakování

- Dětem už jen v krátkosti a spíše heslovitě připomeneme, co si při hraní hlídáme – správný postoj, držení flétny a nasazení, a pak zopakujeme noty h1 a a1. Nejprve společně, ale chvílku vyčleníme i pro hraní po jednom, kdy lépe napravíme případné chyby.

Nový tón

- Nový tón g1 přidáme připojením prsteníčku. Procvičíme nejprve jen s flétnou opřenou o bradu, poté zkusíme zahrát. Dětem zdůrazníme, že je potřeba pouze jemný dech, jinak se tón neozve. Tón zahrajeme několikrát za sebou, společně i po jednom.

Zapisování not

- Učitel dětem ukáže „jejich“ tři noty zapsané v notové osnově. Děti hledají, jaký je mezi notami rozdíl. Počítáme také společně, kolik má notová osnova linek a kolik mezer. Linky si očíslováme pro lepší přehled. Zejména hledáme rozdíl mezi notami g1 a h1, pro některé děti může být obtížněji viditelný. Pokud mají děti notové sešity (což by v rámci hudební výchovy měly mít), mohou si tam noty samy zapsat. Nejlepší je zkusit si je napsat nejprve tréninkově na tabuli nebo na velký papír a až poté do notového sešitu, který má zejména pro prvňáčky nebo obecně mladší děti hodně úzké linky.

Obrázek 4, 5 a 6

Závěr lekce

- Zopakujeme básničku a vyčistíme flétny. Děti mají prostor říci, co se jim zatím na lekcích flétny nejvíce líbilo nebo co jim nejlépe šlo a naopak, co ještě potřebují trénovat. Aby dostali všichni slovo, posíláme si nějaký předmět a mluví vždy jen ten, kdo jej má v ruce. Ideální je využít něco související s hudbou – např. nějaký

hudební nástroj, který sám o sobě nevydává zvuk – jedno dřívko, triangl apod. (tamburíny nebo jiné chrastící nástroje příliš ruší).

7.5 Čtvrtá lekce

Úvod lekce

- Zopakujeme básničku, děti ji říkají samotné, bez pomoci učitele.
- Krátce si s dětmi popovídáme, zda od minula hrály i doma a co při tom procvičovaly.
- Připomeneme, co jsme dělali na minulé hodině. Pokud máme z minula jednotlivé noty zapsané na kartičkách, využijeme toho a necháme děti seřadit je od nejvyšší po nejnižší. Pokud máme každou notu víckrát, seřadí je děti náhodně, jak chtějí, a učitel jim vzniklou melodii zahraje.

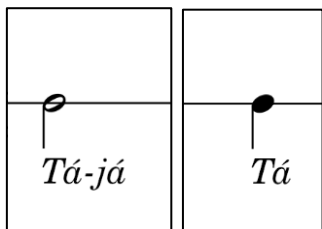
Poslechová cvičení

- Učitel zahraje na flétnu po sobě vždy dva tóny, děti mají za úkol určit, zda byl druhý tón vyšší, nižší, nebo stejně vysoký jako první tón. Aby se mohly všechny zapojit, neříkají nic nahlas, ale ukazují rukou, buď nad hlavu, pokud je druhý tón vyšší, k zemi, pokud je tón nižší, anebo zhruba doprostřed, pokud byly oba tóny stejné. Hru zkusíme hrát na dva způsoby: jeden, kdy děti mají zavřené oči a určují opravdu pouze poslechem a druhý, kdy se mohou dívat na ruce učitele, což jim může dost pomoci.
- Podobným cvičením navodíme téma délky not. Učitel hraje dvakrát po sobě nějaký tón a děti určují, zda byl druhý delší, kratší, či stejně dlouhý. Aby se dětem délka dobře rozlišovala, měl by si učitel v duchu počítat a rozdíl udělat výrazný, kratší tón na jednu nebo dvě doby a delší cca na 4 doby.

Délka not

- Pokud děti znají rytmické slabiky, vědí už, že noty jsou různě dlouhé. Pokud ne, je tato chvíle dobrá příležitost pro seznámení s rytmickými slabikami. Ideální je mít připravené kartičky s obrázky noty čtvrt'ové a půlové. Řekneme si, jaké slabiky k nim patří, a zkusíme je vytleskat. Nejprve po jednom, poté za sebou a pak je dále

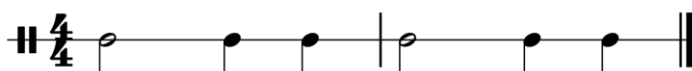
různě kombinujeme s dalšími čtvrt'ovými a půlovými notami. Děti se ptáme, jaký je rozdíl v napsaných notách, aby si to lépe uvědomily.

Obrázek 7 a 8

Nasazení tónu

- Na jednom tónu připomeneme správné nasazení – zkusíme nejprve na prázdko zašeptat slabiku „dú“ a pak totéž udělat i do flétny. Využijeme rytmické slabiky, z kartiček sestavíme jednoduchý rytmus a hrajeme ho na jednom tónu – učitel nehraje, ale udává pulsaci.
- Příklady rytmu:

Obrázek 9 a 10

Opakování

- Zopakujeme všechny tóny, které děti dosud umí, nejprve všichni společně, následně pak i po jednom. Pak trénujeme střídání tónů. Učitel nejprve předvede a předehraje – nejjednodušší varianta je od h1 ke g1 a naopak – pak hrají děti, Učitel by neměl hrát s dětmi, ale ukazovat jim změnu. Pak můžou následovat další varianty, např. vracení se zpět na stejný tón (a1, h1, a1) nebo skok přes dva tóny (h1, g1, a1).

Individuální hraní

- Děti se prostřídají v individuálním hraní. Vždy krátkou chvíli se učitel věnuje postupně každému z nich. Dítě znovu zahraje všechny tři tóny a zkusí s nimi i jejich střídání. Tímto postupem si zajistí přehled o tom, co které dítě ještě potřebuje více cvičit nebo opravit, a dítěti nebo jeho rodičům doporučí vhodná cvičení.

Závěr lekce

- Vyčistíme flétny a zopakujeme závěrečnou básničku. Dětem připomeneme, že by měly trénovat i doma, třeba právě střídání tónů a správné nasazení. Mohou si i vyrobit vlastní kartičky s rytmickými slabikami a hrát podle nich.

7.6 Pátá lekce

Úvod lekce

- Lekci zahájíme opět básničkou. Děti se zeptáme, zda trénovaly i doma a co si procvičily. Připomeneme, že je dobré si zahrát častěji než jednou za týden a že můžou ukázat rodičům, co už se naučily.
- Společně se pokusíme vzpomenout si, co jsme dělali na minulé lekci, zejména zmíníme, že jsme se učili rozlišovat délku not.

Dechová cvičení

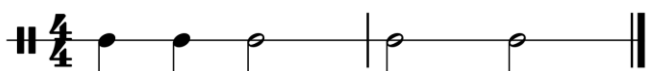
- Každé dítě dostane lístek – může být opravdový ze stromu nebo vyrobený z papíru, v zimním období dobře posloužila i malá vystřižená vločka. Lístek drží v ruce mezi dvěma prsty před pusou tak, že je lístek „svisle“ – visí shora dolů. Na jeden nádech pak začnou nepřerušovaně foukat a pokouší se udržet svým dechem lístek co nejdéle vodorovně.
- Stejně tak do lístku foukají několikrát za sebou krátce, tak aby lístek jen létal tam a zpátky. Ideálně opět na jeden nádech a několikrát za sebou při výdechu fouknout.

Rytmická cvičení

- Zahrajeme si hru na rytmický řetěz. Učitel vymyslí jednoduchý a krátký rytmus, který předvede (vytleská). Děti ho po něm opakují, ale postupně, tak jak sedí v kruhu, po jednom. Pro děti je nejobtížnější především těsně navazovat, rytmus by

tedy měl být v pomalejším tempu. Učitel v průběhu vytleskávání dětí určuje tempo pulsací.

- Příklady rytmu:

Obrázek 11 a 12

Opakování

- Připomeneme opět správný postoj a držení flétny. Na jednom tónu znovu zopakujeme správné nasazení. Poté postupně zopakujeme všechny tóny.

Nový tón

- K již známým tónům přidáme opět jeden nový – c2. Pro děti je trochu obtížnější než tóny předchozí, zejména musíme ujasnit, že používáme palec a prostředníček – děti mají někdy tendenci používat místo prostředníčku ukazovák, když zkouší hrát pouze tento tón. Je dobré při této příležitosti dětem vysvětlit, že každý otvor má svůj prst a ten se nikdy nezmění. Naopak ale děti nemívají problém s tím, aby se jim tento tón dobře ozval.
- Pro děti bude pravděpodobně obtížnější střídání dalších tónů s tónem c2. Zkusíme tedy alespoň částečně procvičit různé spoje – hlavně h1–c2 a g1–c2. Spoj a1–c2 bude pro děti asi nejsnazší, zvedají nebo pokládají pouze jeden prst.

Individuální hraní

- Dětem ukážeme, jak se zapisuje nota c2. Jejich úkolem bude zapsat si ji do notového sešitu. Pokud budou mít hotovo, můžou z not, které už znají, sestavit v notovém sešitu krátký zápis podle vlastní fantazie (bez použití taktů). Během těchto aktivit si postupně učitel bere děti po jednom a s každým krátce projde

jednotlivé tóny, zkontroluje držení a nasazení. Nechá ho opakovat krátké úseky melodie např. ze tří tónů podle schopností. Procvičí také v krátkosti střídání tónů i s novým tónem c2.

- Na závěr této části děti ukazují své vytvořené zápisy. Pokud budou chtít, může jim učitel jejich zápis přehrát, případně si ho zkusí zahrát i samy.

Závěr lekce

- Společně s dětmi vyčistíme flétničky a řekneme si závěrečnou básničku. Na čištění dáváme větší důraz a jednotlivé části flétniček rozebereme a vyčistíme důkladněji. Mezi dětmi pošleme předmět a děti mohou říci, co se jim už na flétničce dobře daří, z čeho mají radost.

7.7 Postřehy z pozorování

Žáky hra na flétnu velmi baví, s výjimkou jednoho žáka, který by raději hrál i ve škole na klavír. Ostatní děti se ale na lekce těší, často mluví o tom, že doma zkoušely hrát rodičům. Zatím nejnáročnější je pro děti asi nasazení, pokud se na něj soustředí, umí nasazovat správně, jakmile ale začnou přemýšlet nad rytmem a dalšími věcmi, nasazení se hned zhorší. Oblíbená jsou u dětí dechová cvičení. Nejvíce je baví, když se učí něco nového, zejména nové tóny.

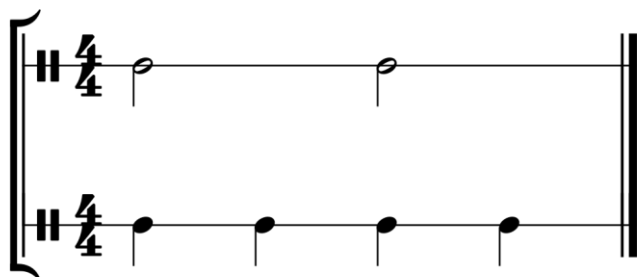
7.8 Šestá lekce

Úvod lekce

- Na úvod zopakujeme básničku.
- S dětmi si zahrajeme krátkou hru – všechny děti položí svou flétničku před sebe tak, aby byla pro ostatní dobře vidět. Jedno dítě si pak vybere některou flétnu, ale nahlas neřekne, jakou. Ostatní se ho ptají tak, aby dítě odpovídalo pouze ano/ne. Tedy např. je flétna, kterou si myslíš, bílá? Leží před klukem? Tímto způsobem se děti snaží uhádnout, na jakou flétnu vybrané dítě myslelo. Aktivita je určena pro odreagování dětí a navození příjemné atmosféry.

Rytmická cvičení

- Připomeneme si rytmické slabiky pro půlovou a čtvrt'ovou notu. Z kartiček vytvoříme několik jedno nebo dvoutaktových (ve čtyřčtvrt'ovém taktu) úseků. Postupně je s dětmi všechny projdeme a vytleskáme spolu s deklamací slabik. Následně se rozdělíme nejprve na dvě skupiny, každá z nich dostane jeden tento rytmický úsek. S každou skupinou procvičíme zvlášť její úsek tak, aby si děti byly opravdu jisté. Potom zkusíme úseky spojit do rytmického vícehlasu. Jedna skupina začne společně s učitelem vytleskávat svůj rytmus, po chvíli se učitel odpojí a začne tleskat s druhou skupinou, která se takto přidá. Učitel buď podporuje vytleskáváním skupinu, která to více potřebuje, nebo udává pulsaci.

Obrázek 13

Poslechová cvičení

- Učitel zahraje na flétnu nějakou známou lidovou písničku. Děti hádají, jaká písnička to je – můžou se buď hlásit s odpovědí, nebo, pokud chceme zapojit všechny, můžou své tipy zapisovat na papír a teprve po několika písničkách přijde společná kontrola. V tomto případě musí mít ovšem učitel napsaný seznam písniček, které bude hrát, aby nevznikaly spory o pořadí.

První písnička

- Učitel se dětí nejprve ptá, zda znají nějakou písničku o ovečkách. Děti možná na nějaké příklady přijdou, písničky si společně zazpíváme. I my se dnes na flétničku naučíme jednu písničku o ovečce – Běžela ovečka. Znáte ji?
- Společně se písničku nejprve naučíme zpívat. Nejprve oddělíme rytmus a vytleskáme jej společně s recitováním textu.

- Poté přidáme melodii, u mladších dětí spíše imitací, ale pro starší děti je možné využít i metodu intonace, jsou zde pouze stupnicové chody.
- Dětem rozdáme noty k písničce – velkou motivací bývá ilustrace pod notovým zápisem, např. k následnému vybarvení. Společně si noty prohlédneme, děti říkají, které všechny noty se v písničce vyskytují – nejen z hlediska výšky, ale i z hlediska délky. Pokud jsou v notách vyznačené nádechy, ukážeme si je a vysvětlíme dětem jejich funkci.
- Poté začneme písničku zkoušet – v pomalém tempu a např. po dvoutaktových úsecích. Každý úsek zkusíme víckrát, aby si ho děti procvičily a lépe zafixovaly. Dvoutaktové úseky pak spojíme do čtyřtaktových a následně, pokud vše půjde dobře, zkusíme pomalu zahrát celou písničku.
- Během hraní dbáme na správné držení a nasazení. Není nutné písničku hned zahrát celou, pokud na dětech vidíme, že už jsou spíše unavené, docvičíme písničku příště.

Závěr lekce

- Děti se ptáme, jak se jim líbila jejich první písnička na flétny. Zdůrazníme, že ji ještě musíme společně procvičit a můžou ji trénovat i samy doma. Také zkontrolujeme, že si všichni podepsali své noty a děti požádáme, aby si je na příští lekci znovu přinesly.
- Společně si řekneme závěrečnou básničku a vyčistíme flétny.

7.9 Sedmá lekce

Úvod lekce

- Začínáme opět básničkou.
- Děti se ptáme, zda se na lekci flétničky těšily. Ty, které ano, zvednou svou flétnu co nejvýše. Ty, které moc ne, dají ruku s flétnou směrem k zemi. Tímto způsobem učitel zjišťuje, které děti by měl více podporovat a motivovat, aby je hra na flétnu bavila.

Postoj při hraní

- Děti se ptáme, jak je dobré při hraní stát či sedět. Společně to vyzkoušíme, narovnáme se, jako by nás za temeno hlavy někdo tahal jako loutku. Dále se

soustředíme, aby se nám nezvedala ramena, dětem hodně pomůže si nejprve vyzkoušet, jak špatně se dýchá se zvednutými rameny. Pokud sedíme na zemi, je nejlepší sedět na patách. V sedě na židli si sedneme spíše dopředu a neopíráme se o opěradlo. Ve stoje máme nohy mírně rozkročené a stojíme pevně na obou nohách.

- Po zaujmutí správného postoje se několikrát zhluboka nadechneme nosem a vydechneme ústy. Při nadechování hlídáme, že se dětem nezvedají ramena, mohou si dát i ruku na břicho, aby cítily, jak se jim při nádechu nafukuje.

Dechová cvičení

- Na toto dechové cvičení potřebujeme pro každé dítě pingpongový nebo jiný lehký míček. Po odstartování se děti zhluboka nadechnou nosem a poté fouknou tak, aby svůj míček po zemi odfoukly, co nejdál od sebe.
- Uděláme soutěž ve dvojicích – dvojice má dohromady jeden míček a sedí cca 2–3 metry od sebe. Po odstartování se snaží odfouknout míček až ke svému soupeři.

Nasazení

- S dětmi si několikrát řekneme básničku:
 - Sova dlouhou chvíli měla, na palouček přiletěla:
„Hu-ú ježku, máš mě rád? Nauč mě na flétnu hrát.“
„Hu-ú, sovo, co tě nemá, s tebou bude flétna němá.
Na flétnu hrát, já to vím, raděj dudka naučím!
Dudek zpívá du – du – du, neudělá ostudu.
Du – du do písťalky dělá, aby flétna krásně zněla!“²⁸
- Připomeneme si, že stejně jako dudek, i my musíme do flétničky šeptat dú dú. Několikrát si to na jednom tónu vyzkoušíme, hlídáme, že děti nemluví do flétny, ale jen pěkně nasazují.

Procvičení písničky

- Děti si znovu připraví noty z minulé lekce. Po menších úsecích (čtyřech taktech) písničku v pomalém tempu zopakujeme.

²⁸ Tvořit na flétně krásné tóny, 2012. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky [cit. 2022-03-31].

- Děti rozdělíme na dvě skupiny, každá dostane jeden čtyřtaktový úsek. Skupiny se pak střídají v hraní, nejprve první skupina zahraje první čtyři takty a ihned bez pauzy navazuje druhá skupina. Skupiny poté vyměníme, aby si všechny děti procvičily takto celou písničku.
- Všichni společně v jednotném pomalejším tempu udávaném učitelem zahrají celou písničku.
- Pokud to děti zvládnou, můžeme si písničku rozdělit na jednotlivé takty, každé dítě má jeden takt (je velmi vhodné, aby seděly v tomto pořadí v kruhu nebo vedle sebe). Písničku pak zahrajeme celou navazováním taktů na sebe, jako ve hře na řetěz. Nejobtížnější je navázat svůj takt přesně bez pauzy navíc.

Závěr lekce

- Během recitace básničky vyčistíme flétny.
- Dětem dáme malý domácí úkol – komukoliv doma – sourozenci, rodičům, prarodičům, mají zahrát písničku jako své první malé vystoupení.
- V učebně, kde hrajeme na flétnu, vytvoříme plakát, kam budeme sepisovat písničky, které už zvládneme zahrát. Slavnostně tam zapíšeme první písničku Běžela ovečka.

7.10 Osmá lekce

Úvod lekce

- Lekci opět zahájíme básničkou. Děti poté řeknou, zda splnily svůj domácí úkol, a komu písničku zahrály (většina se určitě bude chtít pochlubit, ale pokud nebudou chtít nic říkat, samozřejmě je nenutíme).

Dechová cvičení

- Žáci si lehnou na zem na záda s pokrčenýma nohama. Učitel je instruuje: Představte si, že jste přišli večer domů po dlouhém dni, hodně jste běhali a teď už jste velmi unaveni. Tak unaveni, že stále zíváte. Zkuste to – pořádně zhluboka zazívejte. Dokážete to ještě víc? Zívňte každý alespoň 5x.
- Následující cvičení je vhodné na trénování pohybu bránice. Zahrajeme si na pejsky. Pejskové běhají po čtyřech po zemi a vždy, když najdou něco zajímavého,

důkladně to očichají. Děti se po chvíli ptáme, co se děje s jejich bříškem, když čichají několikrát za sebou. Bříško by se jim mělo stále hýbat. Zkusíme několikrát začichat i v sedě s rukou na bříše.

Rytmická cvičení

- Děti dostanou do malých skupin (cca trojic) krátkou básničku nebo říkadlo, např.:
 - Dobrý den, dobrý den,
dneska máme krásný den.

Skupina se říkadlo naučí z paměti a pokusí se ho zrytmizovat s pomocí jednoduchých Orffových nástrojů (např. dřívěk). Výsledek si pak skupiny vzájemně předvedou.

- Pokud dostaly všechny skupiny stejné říkadlo, vybereme pak jednu z rytmizací a provedeme ji společně, nebo vytvoříme rytmický vícehlas ze všech verzí dohromady.

Poslechová cvičení

- Učitel zahraje na flétnu část stupnice. Děti pohybem ruky určují, zda melodie podle nich stoupala, či klesala. Zvednutá ruka znamená stoupání, ruka u země klesání. Je vhodné udělat na začátku dva vzorové příklady klesání a stoupání, aby děti věděly, co přesně mají sledovat.
- Pokud je pro děti cvičení příliš obtížné, ujasníme si klesání a stoupání melodie na konkrétních písničkách, které si s dětmi zazpíváme. Pro stoupání melodie je vhodná Kočka leze dírou, naopak klesání nám určí písnička Kočka leze dolů.

Opakování – písnička a délka tónů

- Úkol dětí bude vybarvit, případně nějak doplnit obrázek u notového zápisu písničky Běžela ovečka. Zatímco to budou dělat, učitel si děti bere k individuální hře.
- Každé dítě zahraje učiteli písničku v takovém tempu, v jakém to zvládne. Učitel sleduje případné nedostatky, které by bylo možné nějak zlepšit, zároveň ale najde i něco, za co dítě pochválit, co už se mu dobře daří. Některým dětem pomáhá, pokud mají hrát samy, když hraje učitel s nimi, případně když s nimi místo hraní písničku zpívá.

Společná hra

- Děti si vybírají, zda si chtějí zahrát hru na ozvěnu nebo na řetěz. Vybranou hru hrajeme už s flétnami – učitel buď předehraje několik tónů a všichni společně opakují, nebo zadá vlastní hrou několik tónů a děti na sebe ve hraní po jednom navazují.

Závěr lekce

- Rozloučíme se básničkou a vyčištěním fléten.
- Děti motivujeme k častému hraní doma – stačí malá chvilka každý den. Mohou si i vyrobit vlastní malý kalendář – kartičku s rozepsanými dny, kde si budou příští týden odškrtnout ty dny, kdy na flétu doma cvičily.

7.11 Devátá lekce

Úvod lekce

- Po úvodní básničce s dětmi zhodnotíme, jak se jim dařilo na flétu v minulém týdnu cvičit doma. Je důležité ocenit jejich snahu a povzbudit je v pokračování.
- Společně si jednou přehrajeme písničku Běžela ovečka, pokud je to možné, snažíme se ji už dostat do originálního tempa. Učitel udává pulsaci nebo hraje s dětmi, záleží, co konkrétní skupině více vyhovuje.

Dechová cvičení

- Děti si dají před sebe pěst se zvednutým palcem. To je jejich plamínek svíčky. Zhluboka se nosem nadechnou a pokoušejí se jedním dlouhým výdechem plamínek „sfouknout“. Další variantou je, že nám svíčka nejde sfouknout, foukáme proto krátce mnohokrát za sebou, stále ovšem jen na jeden nádech.
- Můžeme podobnou hru hrát u starších dětí i s opravdovými svíčkami. Děti se nadechnou a jen úplně jemně foukají na plamínek tak, aby ho nesfoukly, ale aby se plamínek naklonil.

Rytmická cvičení

- Zahrajeme si hru na rytmickou ozvěnu – na jednom předem určeném tónu. Děti vymýšlejí rytmy, které předehrají a ostatní je společně zopakují. Učitel udává pulsaci, nebo, pokud to není třeba, hraje s dětmi jako ozvěna.

Zobcová flétna – dechový hudební nástroj

- S dětmi si povídáme o tom, jaký nástroj vlastně flétna je. Zkusíme se jich zeptat, z čeho podle nich byla původně vyrobena a z čeho se vyrábí dnes. Zařadíme ji také mezi dechové nástroje (děti budou jistě vědět, proč) a upřesníme, že flétna společně s dalšími nástroji patří mezi nástroje dechové dřevěné. Ukážeme si také, že zobcová flétna není jen ta naše sopránová, ale i menší sopraninová nebo větší altová, tenorová či basová. Pokud je má učitel k dispozici, dětem je ukáže rovnou, pokud ne, využije obrázek s porovnáním velikostí. Vhodné je pustit dětem ukázkou videa profesionální hry na sopránovou, ale i jiné druhy fléten.
- Dětem vysvětlíme, že flétna byla velmi oblíbeným nástrojem ve středověku a v renesanci – dětem pustíme ukázkou renesanční hudby – děti se ptáme, zda už někdy takovou hudbu slyšely – třeba při prohlídce nějakého hradu apod.

Vlastní melodie

- Děti si do notového sešitu pokusí z not, které už znají, vytvořit vlastní melodii. Je dobré mít např. na tabuli sepsané všechny tyto noty, připomeneme také, že známe noty půlové a čtvrté. Učitel vytvoří příklad pro inspiraci. Dětem se tak lépe ujasní, že noty se píší v případě hry na flétnu „vedle sebe“ – některé děti mají tendenci psát více not nad sebou, do volného prostoru. Učitel by měl vysvětlit, že to není špatně, ale znamená to více zahráných tónů najednou, takže hrát by muselo více hráčů. Lépe by se z těchto not dalo hrát např. na klavír.
- Děti mají chvíli času na psaní, poté jim učitel jejich melodii přehraje a děti si ji také zkusí zahrát samy na svou flétnu.

Závěr lekce

- Děti se ptáme, co se jim zatím na flétně nejvíce líbilo nebo která hra je nejvíce bavila. Předešleme, že příště se začneme učit novou písničku. Doma si můžou ještě zopakovat Běžela ovečka.

- Vyčistíme flétny a rozloučíme se básničkou.

7.12 Desátá lekce

Úvod lekce

- Zahájíme jako vždy básničkou. Děti se podělí o to, jak se jim v týdnu dařilo doma cvičit či případně jaký hudební zážitek měly v posledním týdnu.
- Připomeneme, že nás dnes čeká nová písnička, dokonce taková, kterou si samy budou moci vybrat. Proto se na to nejprve pořádně připravíme – zopakujeme si správný postoj, nasazení, procvičíme rytmus.

Dechová cvičení

- Připomeneme si hry, které už jsme hráli – hru na hada, kde se pokusíme o další procvičení naší výdrže dechu a o překonání vlastních rekordů, dále hru na mašinku, kdy vydechujeme na hlásky s a š nebo hru na pejsky, kteří očichávají předměty v okolí.

Rytmická cvičení

- Pokud děti ještě neznají hru na tělo, vyzkoušíme, na jaké všechny části těla se dá hrát. Poté zůstaneme u čtyř základních – tlesknutí, lusknutí, plesknutí a dupnutí a zahrajeme si hru na rytmickou ozvěnu s tímto „vylepšením“.
- Dětem zadáme do malých skupin krátkou básničku nebo říkadlo, např.:
 - Hastrmane, tatrmane, dej nám kůži na buben,
budeme ti bubnovati až polezeš z vody ven.

Úkolem skupiny je říkadlo zrytmizovat a vymyslet k němu doprovod na tělo. Výsledek si pak skupiny navzájem předvedou.

Nasazení

- Využijeme hru na řetěz k procvičení správného nasazení. Děti se postupně, tak, jak sedí, střídají ve hře, každý má zahrát např. 4x za sebou jeden určitý tón. Další hned navazuje. Dbáme přitom na správné nasazení každého tónu, Dětem zdůrazníme, že všechny tóny musí být úplně stejné jako ten první.

Výběr nové písničky

- V menší skupině dětí učitel pracuje více individuálně. Pro děti je velkou motivací, pokud si písničku, kterou se budou učit hrát, mohou vybrat podle sebe. Dětem dáme k dispozici notový materiál s jednoduššími písničkami, ve kterých jsou pouze tóny, které už umí zahrát. Učitel by měl jednotlivé písničky dětem předehrát nebo předzpívat, aby si je děti mohly lépe představit. Děti si každý vyberou jednu písničku, které se v nejbližší době budou věnovat. Nerozhodným dětem zúžíme výběr podle jejich schopností.

Individuální práce

- V případě, kdy si děti vyberou písničku podle vlastního vkusu, se jim učitel musí věnovat jednotlivě. Ostatní děti mohou buď vybarvovat obrázek u not nebo mít jinou tichou aktivitu v pozadí. Učitel s každým dítětem projde jeho vybranou písničku, vytleskají její rytmus, učitel ji dítěti předzpívá a dítě se ji také naučí zazpívat. Poté dítě zkusí písničku postupně zahrát po kratších úsecích. Učitel hraje s ním nebo udává pulsaci, případně pouze pozoruje a poté komentuje, jak se dítěti dařilo. Postupně dítě spojí jednotlivé části písničky dohromady a pokusí se zahrát ji v pomalém tempu celou.

Závěr lekce

- Děti opět dostanou za úkol doma trénovat novou písničku. Měly by si opět zaznamenávat, kdy se jim dařilo cvičit. Také by měly mít prostor vyjádřit se, zda jsou se svou písničkou spokojeny, nebo by raději příště vyzkoušely nějakou jinou, protože se svým výběrem nejsou spokojené nebo je písnička příliš obtížná.
- Lekci zakončíme čištěním fléten a básničkou.

7.13 Postřehy z pozorování

Žáky při hraní velmi ovlivňuje nálada a aktuální rozpoložení. Při větší únavě hrát nechtějí. Zajímá je také, jestli se budou učit něco nového, pokud se má jen opakovat, opět hrát nechtějí. Jeden z chlapců stále není do hry motivovaný. Pro ostatní byl motivací výběr vlastní písničky, kterou se učili hrát, někteří si hned označili v notovém zápisu noty a pokoušeli se velmi zdárně o přehrání písničky.

7.14 Jedenáctá lekce

Úvod lekce

- Na úvod se naučíme novou básničku.
 - Vstávej, vstávej písťaličko
spala jsi už dost,
koho potkáš na tom světě
hraj mu pro radost.²⁹
- Básničku nejprve řekne učitel sám, poté zkusí jednou nebo dvakrát s dětmi. Při „probouzení flétničky“ děti předvádí, že jejich flétna spí a ony ji pohazením probouzí.

Postoj při hraní

- Děti předkloní hlavu a postupně se ohýbají stále dolů, až se úplně vyvěsí rukama i hlavou k zemi. Snažíme se jim přitom vysvětlit, že se ohýbají jen velmi pomalu a postupně, obratel po obratli. Po chvílce se pak opět zvedají, stejným pomalým způsobem, hlavu až nakonec. Hlavu opatrně uvolní na obě strany, můžou si zahýbat rameny nahoru a dolů. Postupně nadzvednou a zase položí obě nohy pevně zpět na zem, můžou se na nich lehce zahýbat. Nechají je mírně rozkročené. Učitel připomene představu, že děti někdo zezadu táhne za temeno hlavy nahoru jako loutku. Lokty mají při hraní mírně od těla.

Dechová cvičení

- Učitel instruuje děti, aby si představily, že byly v zimě hrát si venku a teď mají úplně zmrzlé ruce. Musí si je tedy zahřát. Nejlépe si je zahřejeme vlastním dechem. Děti si tedy dýchají na ruce, jako kdyby je měly studené. Procvičují tím vydechování a ovládání výdechu.
- S dětmi procvičíme dechovou výdrž. Básničku z úvodu lekce se pokusíme říci na jeden nádech. Začneme postupně, na jeden nádech třeba jen polovinu nebo menší část básničky, většina dětí by ale měla zvládnout říci nakonec celou básničku na

²⁹ *Waldorfský seminář: Texty k rytmickým a melodickým cvičením* [online], 2017. In: Collegium pro arte antiqua pro umělecké vyučování na seminářích waldorfské pedagogiky, s. 12 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <http://collegium.cz/waldorf/hudba/kurzy/%C5%98%C3%ADkadla%20a%20b%C3%A1sni%C4%8Dky.pdf>

jeden nádech, básnička není dlouhá. Pokud se to dětem nedaří, motivujeme je k dalšímu tréninku a k dalším pokusům třeba i během týdne doma.

Dokončení melodie

- Učitel začne hrát začátek libovolné, třeba i improvizované melodie a úkolem dětí je melodii dokončit podle své fantazie. Dokončování by mělo mít jasná pravidla – učitel i dítě hrají vždy dva takty. Děti se v dokončování postupně střídají tak, aby vždy všichni věděli, kdo právě dokončuje a aby vždy dokončovalo pouze jedno dítě. S každým dítětem by měl učitel hrát zvlášť, samostatnou melodii, aby měly děti čas se připravit.

Společná hra

- Písničku Běžela ovečka už by děti měly umět. Nejprve zopakujeme jednotlivé tóny, které se v písničce vyskytují. Poté se pokusíme zahrát písničku se všemi dětmi společně. Ujistíme se nejprve, na jakém tónu písnička začíná. Pro připomenutí si ji zazpíváme. Před hraním učitel odpočítá dopředu jeden takt (ideálně variantou „raz, dva, tři, čtyř“) a poté udává pulsaci. Pokud je společná hra pro děti příliš náročná, hrajeme s dětmi v menších skupinách nebo jen ve dvojicích, kde se lépe uslyší. Za společnou hru děti v každém případě pochválíme. Naplánujeme malé společné „vystoupení“ – např. před jiným učitelem nebo někým, koho děti znají a před kým nebudou mít strach.

Závěr lekce

- Na závěr lekce vyčistíme flétny a zopakujeme běžnou závěrečnou básničku. Připomeneme, že by děti měly cvičit doma, a to nejen hru, ale i výdrž dechu. Každý by měl procvičovat také svou vybranou písničku z minulé lekce. Pokud s ní někdo není spokojen, měl by mít prostor, po konzultaci s učitelem, písničku vyměnit za jinou. Nemělo by to ale být pravidlem.

7.15 Dvanáctá lekce

Úvod lekce

- Na začátku si zopakujeme novou básničku. Děti doplňují vždy druhou polovinu verše. Také vyzkoušíme říci básničku na jeden nádech jako v minulé lekci.
- Děti se ptáme, jak se jim dařilo procvičovat a zda zkoušely trénovat i dechovou výdrž.

Správné nasazení

- Připomeneme správný postoj při hraní na flétnu, protáhneme hlavu a uvolníme ramena.
- Společně si připomeneme básničku *Sova dlouhou chvíli měla* (viz výše). Básničku recitujeme pomalu a dbáme na pečlivou výslovnost.
- Vezmeme si pouze hlavičku flétny. Připomeneme, že máme flétnu jen na okraji rtů a foukáme pouze jemně. Učitel dětem dává pokyny, jak mají do hlavičky hrát. Připomínáme slabiku *dú*, kterou mají do hlavičky zašeptat. Hrajeme nejprve jeden dlouhý tón na čtyři doby počítané učitelem, poté více tónů za sebou po dvou dobách, nakonec hrajeme tón na každou dobu.

Rytmická cvičení

- Zopakujeme hru na rytmickou ozvěnu. Nejprve učitel vytleská rytmus, který žáci opakují. Poté přidáme i další možnosti hry na tělo. Učitele v předehrávání vystřídají i děti (učitel dbá na spravedlivé střídání a pulsací nebo jiným způsobem udává tempo). Nakonec hrajeme hru i s flétnami – ze začátku na jednom tónu, pokud to pro děti již není problém, střídá učitel v jednom rytmickém úseku dva tóny – co nejjednodušeji, tak, aby děti zvládly napodobit.
- Novou básničku z úvodu lekce společně doplníme o hru na tělo. Děti buď improvizují, nebo se s nimi domluvíme na společném stejném doprovodu. Děti si také mohou připravit vlastní doprovod např. ve dvojicích a poté ho předvést ostatním.

Individuální hra

- Zatímco všechny děti mají jinou práci (v případě hodiny hudební výchovy např. práci v učebnici apod.), učitel si děti bere po jednom na individuální hru. Zejména se s nimi znovu pokusí zahrát jejich vybranou písničku, připomene jim rytmus a

melodii a nechá dítě písničku hrát nebo hraje s ním. Učitel se při individuální hře zaměří na konkrétní problémy daného dítěte a řeší je. Vybranou písničku pomůže dítěti zlepšit – zpřesnit či dostat do správného tempa.

- Kromě této písničky projdeme s každým dítětem i písničku Běžela ovečka a zjistíme případné individuální nedostatky. Dětem dáváme zejména pozitivní zpětnou vazbu a motivujeme je k dalšímu cvičení doma.

Nácvik písničky

- Tato lekce vyjde pravděpodobně na konec listopadu či začátek prosince. Je tedy možné zařadit nějakou tematickou zimní nebo vánoční písničku. S dětmi vytleskáme její rytmus a naučíme se ji zpívat. Po menších částech se ji postupně učíme společně zahrát. Na závěr ji zkusíme zahrát v pomalém tempu celou. Také dětem nabídneme písničku doprovodit na jiný nástroj – např. jedno dítě doprovází hru ostatních na rolničky nebo jiný vhodný nástroj Orffova instrumentáře.

Závěr lekce

- Děti řeknou, pokud chtějí, co se jim na dnešní lekci dařilo a s čím jsou spokojené. Do našeho seznamu písniček, které umíme, společně slavnostně zapíšeme dnešní novou zimní písničku.
- Rozloučíme se básničkou a vyčištěním fléten.

7.16 Třináctá lekce

Úvod lekce

- Zopakujeme novou úvodní básničku.
- Zařadíme protahovací cvičení, děti chytí svou flétu oběma rukama, pak si stoupnou na špičky a vytáhnou se rukama s flétou co nejvýše ke stropu. Pak zařadíme cvičení, kdy se děti postupně ohýbají od hlavy dolů, flétu stále drží v obou rukách. Dole se děti chvíli „vyvěsí“, poté se znovu pomalu narovnávají.

Dechová cvičení

- K tomuto cvičení potřebují děti sklenici s vodou a brčko. Nadechnou se a foukají do brčka tak, aby se ve vodě tvořily bubliny. Chvíli děti bublají tak, jak chtějí. Po

chvíli upravujeme pokyny – foukněte 5x krátce, foukněte 2x co nejdéle a mezi fouknutími se nadechněte, na jeden nádech foukejte co nejdéle apod. Je potřeba zkontrolovat, že mají děti ve sklenicích jen trochu vody, aby se jim při bublání nevyhlila.

- Po této divočejší hře se pokusíme znovu trochu zklidnit, děti si lehnou na záda na zem, pokrčí nohy a učitel je řídí. Zhluboka se nadechnou do břicha, bez zvedání ramen, a pak se pokusí břicho při výdechu úplně vypustit.

Poslechová cvičení

- Učitel hraje na flétnu libovolnou písničku. Děti se pohybují v prostoru a snaží se pohybovat v tempu písničky. Když učitel zrychlí tempo, děti by měly také zrychlit a naopak.
- Podobnou hru vyzkoušíme hrát i se změnami dynamiky. Učitel hraje písničku v stále stejném tempu, ale někdy potichu (děti chodí po špičkách, plíží se) a jindy nahlas (děti dupou do rytmu písničky).

Zápis not

- Na papírové kartičky si dopředu připravíme zápisy všech not, které děti dosud znají a to tak, aby na každé kartičce byla vždy notová osnova s houslovým klíčem a jednou notou, každá nota by měla být na více kartičkách. Kartičky rozmístíme různě po prostoru a děti vysíláme: stoupněte si k notě h1. Děti mají za úkol co nejrychleji nějakou notu h1 najít a stoupnout si k ní. U jedné kartičky může stát i více dětí.
- Děti poté všechny kartičky posbírají a seřadí je od noty g1 k notě c2 do jedné řady.

Obrázek 14, 15, 16 a 17

Opakování

- Připomeneme si jednotlivé tóny, které už děti znají, jednoduchou hrou. Učitel zadává tóny, které mají děti zahrát, např. zahrajte na dvě doby tón a1, odpočítá dvě doby dopředu a děti hrají podle pokynu. Ze začátku jsou všechny tóny na dvě doby, pak je zadání stále obtížnější, např. zahrajte na jednu dobu tón c2 a na tři doby tón g1.
- Připomeneme zimní písničku z minulé lekce, pro lepší uvědomění si ji nejprve zazpíváme či vytleskáme rytmus. Poté písničku společně v pomalém tempu zahrajeme.
- Děti rozdělíme do dvou skupin – obě skupiny si připraví vlastní doprovod písničky hrou na tělo. Poté vždy jedna skupina hraje písničku, druhá doprovází. Následně se skupiny vymění. Učitel udává pulsaci.

Závěr lekce

- Děti si berou do ruky červenou, zelenou a žlutou pastelku. Poté zvednou pastelku podle toho, jak se jim dnes během lekce dařilo – červená znamená – vůbec se mi nedařilo, mám z toho špatný pocit, žlutá znamená – něco se mi dařilo a něco ještě potřebuji procvičit, zelená znamená – všechno se mi dařilo bez větších problémů.
- Lekci zakončíme čištěním flétny a básničkou.

7.17 Čtrnáctá lekce

Úvod lekce

- Na úvod s dětmi řekneme básničku, současně ji vytleskáme nebo doprovodíme hrou na tělo.
- Děti se v krátkosti podělí o svoje hudební zážitky z poslední doby – zda někde někomu zahrály, byly na nějakém koncertu apod.

Poslechová cvičení

- Učitel hraje „na přání“ dětí. Děti si postupně vyberou každý libovolnou písničku, kterou učitel zná, např. takovou, kterou se učili v hodině hudební výchovy zpívat.

Učitel dětem písničku zahraje, ty zpívají nebo doprovází hrou na tělo či Orffovými nástroji.

- Další variantou jsou naopak hádanky – učitel hraje známé lidové písničky (nebo takové umělé, u kterých si je jist, že je všechny děti znají, např. se je učily zpívat v hodině hudební výchovy). Pokud děti písničku poznají, hlásí se. Učitel po dohrání odpočítá chvíli, kdy prozradí společně název. Uhodnutou písničku si pak všichni zazpívají.

Rytmická cvičení

- Učitel dopředu vybere slova s různým rytmičným zápisem, např. koloběžka, tráva, lopata, míč apod. Slova napíše na lístečky, které rozloží po zemi. Během hry vždy vytleská rytmus jednoho ze slov, úkolem dětí je co nejrychleji najít správné slovo k danému rytmu. Na konci seřadíme slova za sebe a postupně je vytleskáme i s hlasitým deklamováním.

Postoj a nasazení

- Zařadíme několik protahovacích cviků (viz výše), snažíme se, aby děti uvolnily ramena a poté se dobře srovnaly ke hře. Zahrajeme si na loutkovodiče – ve dvojicích je jeden vždy loutka a jeden loutkovodič. Loutka je na úvod vyvěšená dolů, loutkář ji postupně zvedá a narovná do správné pozice ke hře na flétnu. Je důležité, aby loutka zůstávala tak, jak ji loutkář nechá, a znovu se nepovolovala. Nakonec jí loutkář dá do rukou i flétnu.
- Připomeneme si správné nasazení a na jedné konkrétní notě několikrát procvičíme – hrajeme čtvrt'ové noty vždy osm na jeden nádech (pokud je to pro děti příliš obtížné, začínáme se čtyřmi tóny na jeden nádech).

Společná hra

- Připomeneme si písničky, které už všichni umíme, a postupně si je společně zahrajeme. Učitel dbá na spíše pomalejší tempo, dětem připomínáme, aby se pokusily poslouchat i ostatní, a tím docílily pěkné souhry.

- Děti rozdělíme na dvě skupiny – hudebníky a posluchače. Hrají vždy jen hudebníci, posluchači poslouchají a po dohrání písničky zatleskají. Mohou také říci, co se jim na hře hudebníků líbilo. Skupiny se poté vymění.
- Takto rozdělené skupiny si rozdělí písničky na poloviny – každá skupina hraje vždy jeden řádek písničky. Vyměníme v průběhu i pořadí skupin, aby se nestalo, že jedna skupina bude hrát vždy první část. Druhá skupina má totiž obtížnější přesné navázání na první část, a to potřebují procvičit všechny děti.

Závěr lekce

- Na závěr lekce si uděláme malou přehrávku. Každé dítě si může vybrat libovolnou písničku, kterou už umí zahrát. Postupně se děti vystřídají v hraní jako na vystoupení. Natrénujeme i správné chování při vystupování – klanění se, potlesk apod. Děti vystupovat nenutíme, pokud nechtějí, ale motivujeme je, aby to alespoň zkusily.
- Po vystoupení děti oceníme za odvahu zahrát před ostatními. Lekci zakončíme básničkou a vyčištěním fléten.

7.18 Patnáctá lekce

Úvod lekce

- Na úvod zopakujeme básničku.
- Vyzkoušíme s žáky jednoduchou hru. Děti se zeptáme, jakou mají dnes náladu. Pokud dobrou, zahrají tón c2. Pokud špatnou, zahrají tón a1. Dáme chvílku na přípravu a na rozmyšlenou a poté dětem odpočítáme začátek hry. Pravděpodobně nám vznikne pěkný souzvuk dvou tónů. Podobně se ptáme na různé další věci, např. kdo jezdí raději na hory a kdo k moři nebo jiné otázky, kde je výběr ze dvou možností. Každá možnost pak dostane přiřazen svůj tón, který děti zahrají místo odpovědi.

Dechová cvičení

- Úvodní básničku se pokusíme říci na jeden nádech. Pokud se nám to již bez problému daří, přidáme na procvičování dechové výdrže novou básničku:
 - Oře oře Jan,

přiletělo k němu hejno vran.

První praví dobře oře,

druhá praví nedobře oře.

Třetí praví dobře oře,

čtvrtá praví nedobře oře.

Pátá praví dobře oře,

šestá praví nedobře oře.

Sedmá praví dobře oře,

osmá praví nedobře oře.

Devátá praví dobře oře Jan.

- Nejprve básničku několikrát pomalu pouze projdeme, aby se děti naučily správně vyslovovat všechna slova. Pak se pokusíme o co největší úsek bez nadechnutí. Všem slovům by mělo být dobře rozumět, neměla by být zadrmolená. Učitel předvede celou básničku jako motivaci. U dětí neřešíme, pokud se zamotají v textu, básnička není úplně snadná. Soustředíme se hlavně na dech.

Dynamika

- Učitel hraje na flétnu a děti se pohybují po prostoru. Pokud hraje slabě, děti se pohybují co nejvíce potichu, pokud silně, děti dupou do rytmu.
- Společně se všemi dětmi zkusíme zahrát některou písničku, kterou již bezpečně umíme, a to co nejvíce potichu. Dětem vysvětlíme, že do flétničky budeme foukat co nejméně, ale musí se nám tón ozvat. Po tomto tichém hraní zkusíme písničku zahrát znovu, ale nyní normálním, plným tónem.

Nový tón

- Nejprve si s dětmi připomeneme všechny tóny, které již znají, postupně si je zahrajeme od nejnižšího g1 až po nejvyšší c2. Dětem pak ukážeme, že právě z tónu c2 lze lehko přejít na nový tón d2. Stačí zvednout palec. Není potřeba zvedat ho příliš daleko od flétny, stačí malý kousek, abychom byli připraveni ho znovu použít. U tohoto tónu také potřebujeme velkou oporu v palci pravé ruky, abychom flétnu udrželi. Vše vyzkoušíme nejprve bez hraní, s flétnou pouze opřenou o bradu. Teprve poté si zkusíme tón zahrát.

- Procvičíme také spojení nového tónu s ostatními. Nejsnazší bude vazba s tónem c2, nejobtížnější nejspíše s tónem g1, protože je zde potřeba zakrýt velké množství otvorů ve stejnou chvíli, což dětem s menšími prsty může působit obtíže.

Individuální hra

- Učitel zadá dětem jakoukoliv klidnou práci – jiná hudební aktivita, skládání vlastní melodie apod. a v průběhu si bere děti k individuální hře. Procvičí s každým zejména nový tón, dále si pak s dětmi zahraje jejich vybrané písničky, vybereme i další novou písničku a zkusíme ji postupně zahrát.

Závěr lekce

- Na závěr si řekneme básničku a vyčistíme flétny.
- Ještě jednou se pokusíme o básničku Oře oře Jan a děti ujistíme, že při pravidelném procvičování se ji jistě brzy naučí říkat celou na jeden nádech.

7.19 Postřehy z pozorování

U dětí se střídá vztah k flétně – někdy se těší a chtějí hrát, při další lekci naopak nechtějí. Pramení to nejspíš z únavy a aktuální nálady. Žáci mají rádi, když mohou o lekci nějak sami rozhodovat, vybrat písničku, která se bude hrát, vybrat si hru jako dechové cvičení apod. Velmi se zlepšují v technice, sami si navzájem připomínají správný postoj, nasazení apod.

7.20 Obecná doporučení

Takto rozepsané lekce vychází cca na 1 pololetí školního roku, pokud je využita jedna lekce týdně. Lekce byly určeny pro skupinu cca 5 žáků, pokud je skupina větší, je dobré ji pro lepší organizaci rozdělit.

U mladších dětí na prvním stupni je velmi vhodné během hodiny hudební výchovy měnit aktivity po kratších úsecích – střídat hru na flétnu, dechová cvičení, rytmická cvičení apod. Pokud hru na flétnu učí třídní učitel, může ji zařazovat i jindy než jen jednou týdně v hodinách hudební výchovy, a to i na kratší časový úsek (cca do 10 minut). Děti si navyknout hrát pravidelně, protože zejména mladší děti bez podpory rodičů nebudou doma

pravidelně cvičit. Zároveň je pro děti důležité vědět, kdy se na flétnu bude hrát, ať už z hlediska toho, aby si flétnu do školy donesly, nebo proto, že děti potřebují určitý řád.

Po nějakém čase může děti přestat bavit hrát pouze sobě navzájem na hodinách. Je tedy vhodné naplánovat menší vystoupení – před jinou třídou, učiteli a později i rodiči. Děti vystoupením nestresujeme, ale učíme je pracovat s trémou a dobrým pocitem po odehraném vystoupení.

8 Verifikace hypotéz

Hra na nástroj pozitivně ovlivňuje vztah dětí k hudební výchově. Tato hypotéza se potvrdila, většinu dětí baví hrát na nástroj, a proto se těší na hodiny hudební výchovy, kde vědí, že se bude hrát na flétnu. Při dotazu, co žáky nejvíce při hodinách hudební výchovy baví, byla nejčastější odpověď zpěv a hra na flétnu či jiné Orffovy nástroje.

Čím déle hrají žáci na flétnu, tím lepší mají ke hře vztah. Tato hypotéza se zcela nepotvrdila, vztah dětí ke hře se v průběhu různě mění i dle aktuálního rozpoložení žáků. Ze začátku je hra velmi bavila, největší ohlas pak měla první zahraná písnička. Někdy děti hrát nechtějí, většinou je to založeno na únavě nebo špatné náladě. Velmi je baví hrát písničky, které se postupně učí. Vztah ke hře se tedy proměňuje.

Žáci, kteří už hrají na jiný hudební nástroj, mají ke hře na flétnu pozitivnější vztah než ti, pro které se jedná o první nástroj vůbec. Tato hypotéza se zcela vyvrátila. Ve třídě byl jeden žák, který již dříve začal hrát na klavír. Tento žák má ze všech dětí nejméně pozitivní přístup ke hře na flétnu, místo ní by raději hrál ve škole na klavír. Znalost tónů a rytmu pro něj není nijak velkou pomocí. Jeden nástroj mu zatím v jeho sedmi letech stačí a připadá mu zbytečné učit se hrát na další. Naopak ostatní žáci mají převážně velmi pozitivní vztah ke hře na flétnu, právě proto, že je to první nástroj, na který se učí hrát.

9 Závěry z výzkumu a jeho průběh

Výzkum probíhal podle plánu první pololetí školního roku. Z původních šesti žáků se jich později účastnilo nakonec jen pět, z důvodu odjezdu jedné z žákyň trvale do zahraničí. Žáci se postupně naučili hrát všechny předem určené tóny i své první písničky. Rozlišují konkrétní noty v notovém zápise a zahrají písničku podle not. Někteří z žáků si v notách jednotlivé noty označují písmeny – to se budeme snažit postupně odstraňovat. Pracujeme také ještě stále na délce tónů, někteří žáci při hře z not hrají všechny tóny stejně dlouhé bez ohledu na zápis. Z toho usuzuji, že jsme se měli ještě více věnovat rytmickým cvičením zejména takovým, kde děti pracují se zápisem rytmu.

Reakce rodičů na povinnou hru na flétnu byla velmi nadšená, řada z nich si pravidelnou hru na nástroj ve třídě chválila, někteří z nich po několika prvních lekcích koupili dítěti novou flétnu (pokud mělo před tím starší nástroj), aby si s ním mohli doma zahrát i oni sami.

Pro další postup ve třídě nemám zatím v plánu přidávat další tóny, ačkoliv se po nich žáci stále ptají. Do konce školního roku budeme určitě procvičovat to, co se už naučili. Více budeme pracovat na střídání různých tónů, nasazení a rytmu. V dalším školním roce pak začneme postupně přidávat tóny hrané pravou rukou.

Žáci naplnili téměř všechny cíle výzkumu – zahrají vybrané tóny a jednoduché písničky. Správné technice hry se budeme věnovat i dále. Některé děti hrají technicky velmi dobře, s některými stále napravujeme nedostatky, jako správné držení či nasazení.

Před začátkem výzkumu jsem měla obavy z toho učit více dětí najednou. Zpětně bych řekla, že pokud nejde o příliš velkou skupinu, ale pouze o malou třídu v komunitní škole, není skupinová výuka příliš náročná. Naopak v ní spatřuji výhody – děti se navzájem motivují a povzbuzují, učí se jeden od druhého a hra je ve skupině dětí mnohem více baví. Většina z nich ráda hraje před ostatními. Děti v komunitní třídě se navíc nescházejí pouze ke hře na flétnu, jako je tomu u různých kroužků hry na flétnu, ale tráví spolu celý týden ve škole, proto k sobě už mají vybudovaný vztah a skupinová výuka jim prospívá.

Většinu žáků hra na flétnu opravdu baví a těší se na ni. U jednoho žáka musím více pracovat s motivací, flétnu jako nástroj si zatím stále neoblíbil, i přesto, že hudebně je jinak velmi nadaný.

Závěr

Ve své práci jsem se zabývala skupinovou hrou na zobcovou flétnu, konkrétně v komunitní škole. Cílem bylo zaměřit se na skupinovou výuku hry na flétnu, porovnat již existující materiály, pojmenovat možná rizika a v praktické části provést vlastní výzkum v první třídě komunitní školy Děvínek.

V teoretické části porovnávám již existující učebnice zaměřené nejen na skupinovou výuku, což může být přínosem pro ty, kteří se chystají skupinovou výuku provozovat a chtějí si vybrat vhodnou učebnici, se kterou budou pracovat. Dále je zde popisováno, jak předejít nejčastějším zlovykům, a jsou zde shrnuty práce i publikace, které se tématu hry na flétnu věnují. Zabývala jsem se historií skupinové výuky hry na nástroj a hry na nástroj v hodinách hudební výchovy. Jsou zde zmíněny možnosti, jak se dítě může naučit hrát na zobcovou flétnu, ať už individuálně, nebo ve skupině. Tento soupis může pomoci např. rodičům, kteří hledají vhodnou formu výuky pro své dítě.

V praktické části jsem provedla experiment v prvním ročníku komunitní školy. Děti měly pravidelnou každotýdenní skupinovou výuku hry na flétnu. Během pololetí jsme naplnili většinu stanovených cílů. Děti se naučily hrát několik not i jednoduché písničky. Potvrdila se hypotéza, že děti mají lepší vztah k hudební výchově, pokud během ní hrají na hudební nástroj. Překvapivým zjištěním pro mě bylo, že děti, které už na nějaký nástroj hrají, nemají ke hře na flétnu lepší vztah.

Praktická část obsahuje také všechny lekce, které v komunitní škole proběhly, s průběhem rozepsaným do jednotlivých aktivit. Věnovali jsme se dechovým cvičením, rytmu, správnému postoji, nasazení, držení flétny, motivaci ke hře a v největší míře samotné hře na flétnu. Lekce jsou rozepsané tak, aby je kdokoliv další mohl rovnou použít ve své třídě.

Teoretická část i vlastní výzkum mi přinesly řadu nových informací a objevů. Udělala jsem si přehled o výuce hry na flétnu z různých úhlů a hledisek. Doufám, že práce poslouží i dalším, ať už učitelům nebo rodičům, jejichž děti se chystají hrát na zobcovou flétnu.

Seznam použitých informačních zdrojů

Alternativní školy, 2001. *Alternativní školy* [online]. WordPress [cit. 2021-12-28]. Dostupné z: <http://alternativniskoly.cz/>

BĚHANOVÁ, Klára. *Rozvoj hudebnosti žáků mladšího školního věku s využitím hry na zobcovou sopránovou flétnu* [online]. Brno, 2021 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/u4iov/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Daniela TAYLOR.

Běžela ovečka, 2008. In: *Clarina music* [online]. Brno: Clarina Music [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://www.clarina.cz/vlasta-pospasilova-docela-male-jezci-piskani-zabavna-skola-hry-na-zobcovou-fletnu-pro-nejmensi>

Carl Orff, 2000. *Music and the Holocaust* [online]. London: ORT House [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://holocaustmusic.ort.org/politics-and-propaganda/third-reich/orff-carl/>

Co si zpívá slepička, 2021. In: *IMUSICDATA* [online]. Velké Meziříčí: Music Data [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://imusicdata.cz/docela-male-jezci-piskani>

DANIEL, Ladislav, 1988. *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu*. 7. opravené vyd. Praha: Panton.

Dárek pro střechu, 2022. In: *Knihobot* [online]. Praha: Knihobot [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://knihobot.cz/g/68466/?notification=1>

DUBOVÁ, Zdeňka, 2009. *Založení a činnost občanského sdružení komunitní škola Dušejov*. Jihlava. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Vedoucí práce Jaroslava Leinveberová.

Dům dětí a mládeže hl. m. Prahy – kroužky, 2013. *Dům dětí a mládeže hl. m. Prahy* [online]. Praha [cit. 2021-12-30]. Dostupné z: <https://ddmpraha.cz/ddm/krouzky>

FOLTÝNKOVÁ, Hana. *Výuka hry na sopránovou zobcovou flétnu v 1. třídě ZŠ* [online]. Brno, 2015 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/bpl3s/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Knopová, Blanka.

GREGOR, Vladimír a Tibor SEDLICKÝ, 1990. *Dějiny hudební výchovy v českých zemích a na Slovensku*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon. Comenium musicum (Supraphon). ISBN 9788070581315.

HAUWE, Pierre van, 1994. *Hudební školka 1. Učíme se společně hrát na zobcovou flétnu*. Praha: Editio Simiae Ludentes.

HLAVATÁ, Iveta, 1997. *Hrátky s flétnou, písničkami a pastelkami*. 3. vyd. Kladno: V. Beneš.

HOTTETERRE, Jacques, 2013. *Zásady hry na příčnou flétnu, zobcovou flétnu a hoboj: český překlad a faksimile vydání z roku 1710*. V Praze: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-391-7.

Hudební škola YAMAHA [online], 2021. Znojmo: Hudební škola YAMAHA [cit. 2021-12-30]. Dostupné z: <https://www.yamahaskola.cz/cs>

HURNÍKOVÁ, Kateřina, 2019. *Hra na sopránovou zobcovou flétnu*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7603-106-7.

KOLANDOVÁ, Eva, 2019. *Hra na zobcovou flétnu na ZŠ jako prostředek prevence respiračních poruch*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Kateřina Hurníková.

KURFÜRST, Pavel, 2002. *Hudební nástroje*. Praha: TOGGA, spol. s r.o. ISBN 80-902912-1-X.

KVAPIL, Jan, Eva KVAPILOVÁ a Tomáš HANZLÍK, 2010. *Flautoškola 1: učebnice hry na sopránovou zobcovou flétnu: určeno pro barokní typ zobcové flétny s dvojitým vývrtem spodních otvorů*. Praha: Editio Bärenreiter Praha.

LIPTÁKOVÁ, Eva. *Interpretačně technické problémy hry na zobcovou flétnu se zaměřením na barokní hudbu* [online]. Praha, 2017 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/85435>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Hurníková, Kateřina.

Maličká su, 2008. In: *Clarina music* [online]. Brno: Clarina Music [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://www.clarina.cz/vlasta-pospisiлова-docela-male-jezci-piskani-zabavna-skola-hry-na-zobcovou-fletnu-pro-nejmensi>

PÁNKOVÁ, Jarmila, Lenka POBUDOVÁ, Lenka POSPÍŠILOVÁ a Ludmila ROUBOVÁ, 2015. *Hudební výchova I: Cesta do světa hudby*. Plzeň: Fraus. ISBN 978-80-7489-250-9.

Plzeňák – Hudba – Flétna: Informační a zájmový server Plzeňska, 2008. *Plzeňák* [online]. Plzeň [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <http://www.plzenak.cz/hudba/fletna>

POSPÍŠILOVÁ, Vlasta, 1998. *Docela malé ježčí pískání s Písničkou a Fučilkem*. Ilustroval Miloš NESVADBA. V Praze: Knižní klub. ISBN 80-7176-832-4.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením: [se změnami provedenými k 1.9.2005], 2006. [Praha]: Národní institut pro další vzdělávání. ISBN 80-86956-01-6.

RICHTROVÁ, Anna, 2017. *Výuka hry na zobcovou flétnu na 1. stupni základních škol v Kladně a okolí*. Praha.

STACHOVÁ, Irena. *Škola hry na sopránovou zobcovou flétnu pro I. st. ZŠ* [online]. 2009 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/21045>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce Hurníková, Kateřina.

ŠKOŘEPOVÁ, Kateřina, 2003. *Hrajeme na zobcovou flétnu: metodika výuky dětí hry na zobcovou flétnu bez not*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-789-2.

Tvořit na flétně krásné tóny, 2012. *Metodický portál RVP.CZ* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky [cit. 2022-03-31]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/PM/2153/TVORIT-NA-FLETNE-KRASNE-TONY---4-LEKCE-TRI-DULEZITE-RADY-PRO-KAMARADY.html>

V zahradě na hrušce, 2022. In: *Hudební e-knihkupectví* [online]. Karviná: Hudební e-knihkupectví [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://www.hudebni-knihkupectvi.cz/detail/6906-docela-male-jezci-piskani-vlasta-pospisiлова.html>

Vánoční překvapení, 2022. In: *Knihobot* [online]. Praha: Knihobot [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <https://knihobot.cz/g/68466/?notification=1>

Ve sněhu, 2021. In: *Hudebnivychova.cz* [online]. Nový Jičín: TOPWEBY [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <http://hudebnivychova.cz/katalog/knihy-a-ucebnice-knihy-ostatni/docela-male-jezci-piskani/109/>

WALDAUFOVÁ, Eva. *Zobcová flétna – nejstarší nálezy a jejich vývoj do počátku baroka* [online]. Brno, 2013 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/pl4x8/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Celhoffer, Martin.

Waldorfský seminář: Texty k rytmickým a melodickým cvičením [online], 2017. In: Collegium pro arte antiqua pro umělecké vyučování na seminářích waldorfské pedagogiky, s. 12 [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <http://collegium.cz/waldorf/hudba/kurzy/%C5%98%C3%ADkadla%20a%20b%C3%A1sni%C4%8Dky.pdf>

Zajíček, 2021. In: *Hudebnivychova.cz* [online]. Nový Jičín: TOPWEBY [cit. 2022-04-11]. Dostupné z: <http://hudebnivychova.cz/katalog/knihy-a-ucebnice-knihy-ostatni/docela-male-jezci-piskani/109/>

ŽILKA, Václav, 1988. *Veselé pískání – zdravé dýchání: slabikář pištců: malá škola hry na sopránovou zobcovou flétnu.*

Přílohy

Dajíček K. HÁBA

Za - jě - ku v le - síč - ku, co - pakhle - díť?
Za - jě - ku v po - síč - ku, co - pak to jěť?

Bě - há - vám, ská - ká - vám, tu - hle mě máť!
Tra - vsě - ku, ho - ší - ku, však ty to všěť!

Malická su

Ma - lič - ká su, hu - sy pa - su,
Tře - ba su já ma - lu - šen - ká,

tan - co - va - la bych já, až se tře - su,
pře - ce mě má rá - da má ma - měn - ka,

tan - co - va - la bych já, až se tře - su.
pře - ce mě má rá - da má ma - měn - ka.

Běhela ovečka

Bě - že - la o - več - ka ho - re do ko - peč - ka
Ne - ža - luj, be - rán - ku, na svo - ji ga - lán - ku.
a za ňů be - rá - nek ža - lo - vat na zá - mek.
O - na ti u - vi - je vě - nec z roz - ma - rýn - ku.

V zahrádě na hrušce

V za - hra - dě na hruš - ce
V za - hra - dě na hruš - ce
se - dá - vá kos,
se - dá - vá čáp,
má čer - ný ka - bá - tek
kla - pe si zo - bá - kem,
a žlu - tý nos.
klap klap klap klap!

Zimní písničky

Ve směrku

Do pe - ři - ny za - hra - ba - li ce - lou ves, ce - lou ves.
Bu - du hli - dat, když mi ho - nem z ko - mo - ry, z ko - mo - ry

Všech - no spí, jen na dvo - reč - ku ště - ká pes, ště - ká pes.
při - ne - se - te na dvo - re - ček bač - ko - ry, bač - ko - ry.

The image shows a handwritten musical score for the song 'Ve směrku'. It consists of two staves of music in G major, 4/4 time. The melody is simple and consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes.

Dárek pro střečku

Vlasta Bzpišilová

Tě - ší - la se na - še střiš - ka, co do - sta - ne od Je - žiš - ka.
Strý - ček Mráz jí dá - rek dal, ram - pou - chy jí u - dě - lal!

The image shows a handwritten musical score for the song 'Dárek pro střečku'. It consists of two staves of music in G major, 4/4 time. The melody is simple and consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes. The composer's name 'Vlasta Bzpišilová' is written in red above the second staff.

Vánoční překvapení

Vlasta Bzpišilová

Fu - čí - lek si hla - vu lá - me, co si pod stro - me - ček dá - me.
Už to mám, už to vím, pís - nič - ky vám při - pra - vím!

The image shows a handwritten musical score for the song 'Vánoční překvapení'. It consists of two staves of music in G major, 4/4 time. The melody is simple and consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes. The composer's name 'Vlasta Bzpišilová' is written in red above the second staff.